

Markkina rauhoittui, koska mummo

Eniten kommentteja keränneet kielenpiirteet ja niiden affektisuus
Kotuksen yleiskielen seurantatalkoissa

Anna-Rosa Polso

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Kieliasiantuntijan opintopolku, suomen kieli

Marraskuu 2018

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos / Humanistinen tiedekunta

POLSO, ANNA-ROSA: Markkina rauhoittui, koska mummo. Eniten kommentteja keränneet kielenpiirteet ja niiden affektisuus Kotuksen yleiskielen seurantatalkoissa

Tutkielma, 61 s., 1 liites.

Suomen kieli, kieliassiantuntijan opintopolku

Marraskuu 2018

Tutkielmassani tarkastelen yleiskielestä tehtyjä havaintoja, niiden affektisuutta sekä havainnoista välittyvää suhtautumista kielenhuoltoon kohtaan. Aineistonani on Kotimaisten kielten keskuksen yleiskielen seurantatalkoisiin 28.12.2017 mennessä lähetetyt 1816 kielihavaintoa, joista 869 on luokiteltu affektisiksi.

Tavoitteenani oli selvittää, millaiset kielenpiirteet keräävät eniten kommentteja, millaista affektista kommentointia niihin liittyy ja millainen asenne kielenhuoltoon havaintokommenteista välittyy. Tutkimushypoteesina oli, että eniten kommentteja keräävät puhekieliset rakenteet sekä vasta viime vuosina yleistyneet rakenteet (*koska x*). Hypoteesina oli lisäksi, että eniten kommentteja keränneet kielenpiirteet ovat myös affektisimpia. Kielenhuollolle suunnattujen kommenttien osalta oletin, että ne ovat sävyllään kriittisiä ja että kielenhuollolta odotetaan kieliassioista yksiselitteisiä kannanottoja ja ”kielipoliisin” roolia.

Tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä toimii sekä kieliassenteita että kielenhuollon periaatteiden kehitystä koskeva tutkimus. Anne Mäntysen (2003) mukaan suomen kielen asiantuntijoilta odotetaan usein kielipoliisin roolia, vaikka he itse kokevat tällaisen roolin vieraaksi. Kielenhuollon periaatteita tutkineiden Taru Kolehmainen (2014), Pentti Leinon (1989) ja Heikki Paunosen (1996) tutkimuksista käy ilmi, että kielenhuollon historiallisesta auktoriteettiasemasta huolimatta sen toiminnassa korostuvat nykyään dialogisuus ja läpinäkyvyys: kielenhuollon periaatteet on tärkeää tehdä näkyviksi myös suurelle yleisölle.

Tutkimukseni perusteella aineistoni eniten kommentteja keränneet kielenpiirteet liittyvät monikon ja yksikön käyttöön, infinitiivimuodon valintaan, omistusliitteen puuttumiseen tai sen liialliseen käyttöön, *ketä*-muodon käyttöön sekä sijamuotojen käyttöön. Yksittäiset eniten kommentteja kirvoittaneet ilmaukset ovat *juurikin*, *lähiaikoina* ja *koska x*. Eniten kommentoidut kielenpiirteet eivät kuitenkaan ole affektisimpia; ainoastaan *juurikin* on sekä kolmen kommentoiduimman että kolmen affektisimman kielenpiirteiden joukossa. Monissa kielenhuollolle suunnatuissa kommenteissa ilmaistaan pettymystä sen toimintaa kohtaan, ja kielenhuollolta odotetaan tiukempaa otetta. Osa kommenteista on kuitenkin sävyllään neutraaleja, ja niissä kysytään esimerkiksi rakenteiden yleiskielisyydestä

Yleiskielestä tehtyjen havaintojen ja niiden affektisuuden tutkiminen on tärkeää, sillä se antaa tietoa kielen nykytilasta ja sen muutostendensseistä. Oman aineistoni eniten kommentteja keränneet kielenpiirteet ovat puhekielen piirteitä, joista suurinta osaa on käytetty jo pidemmän aikaa yleiskielisissä teksteissä. Havaintoaineiston pienen koon vuoksi luotettavia yleistyksiä tietyn piirteiden yleistymisestä ei voi tehdä. Omat havaintoni voivat kuitenkin toimia pohjana laajemmille selvityksille, joissa kartoitetaan piirteiden käytön sosiaalista, alueellista ja tilanteista vaihtelua.

Asiasanat: affektiivisuus, yleiskieli, puhekieli, kielenhuolto

SISÄLLYS

1. Johdanto	3
1.1. Tutkimusaihe ja -ongelma	3
1.2. Tutkimuksen tausta ja tutkimusaineisto	6
1.3. Tutkimuksen rakenne	8
2. Kielenhuollon rooli 2000-luvulla	9
2.1. Yleiskieli, puhekieli, normi, kielenhuolto ja kielenohjailu	9
2.2. Kielenkäyttäjien asenteet kielenhuoltoa kohtaan	11
2.3. Kielenhuollon periaatteiden kehitys	12
3. Kielen affektisuus	18
3.1. Mitä affektisuus on?	18
3.2. Affektisuuden eri ilmentymät	19
4. Talkootekstiaineiston kielenpiirteiden analyysi.....	21
4.1. Kielihavaintojen käsittely sekä haku- ja asiasanoittaminen.....	21
4.2. Eniten kommentteja keränneet kielenpiirteet ja niiden affektisuus	22
4.2.1. Monikon ja yksikön käyttö.....	26
4.2.2. Infinitiivimuodon valinta	28
4.2.3. Omistusliitteen käyttö.....	31
4.2.4. Juurikin.....	33
4.2.5. Lähiaikoina (pro viime aikoina)	34
4.2.6. Ketä (pro joka), ketä (pro kuka)	35
4.2.7. Paikallissijojen käyttö.....	37
4.2.8. Koska x.....	39
4.3. Muita kielenpiirteitä	40
4.4. Kokoavaa tarkastelua	44

5.	Kommenttien ilmaisema suhtautuminen kielenhuoltoon	48
5.1.	Kielenhuollolle suunnatut kommentit	48
5.1.1.	Kriittiset kommentit	49
5.1.2.	Neutraalit ja kysyvät kommentit	50
5.2.	Kielenhuollolle suunnattujen kommenttien ilmaisemat asenteet	52
6.	Lopuksi	55
	LÄHTEET	59
	LIITTEET	

1. Johdanto

1.1. Tutkimusaihe ja -ongelma

Nykyään ei sanota, että jotakin sattui kohdalle, sillä nykyään on vain hasardi-ilmiöitä. Lauluissa ei ole sanoja vaan lyriikat, mutta runoanalyyseihin ei pidä osallistua tällä moodilla. Samaa muotia on huudi: jengi voi liikkua tietyillä huudeilla. Koska mikään ei saa olla enää hankalaa tai vaikeaa, on vain haasteita tai haasteellisia asioita. Ei liioin sanota, että on jostakin asiasta eri mieltä, vaan on sanottava, ettei osta asiaa. Jos taas asia on vieras, ei pyydetä selittämään sitä vaan avaamaan vähän.

Yleiskielen seurantatalkoot 30.3.2016

Edellinen lainaus on Kotimaisten kielten keskuksen (Kotus) yleiskielen seurantatalkoiden havainnoista. Talkoissa kerätään ihmisten havaintoja sellaisista yleiskielen piirteistä, jotka ovat jollakin tavalla kiinnittäneet heidän huomiotaan. Kuka tahansa voi osallistua talkoisiin Kotuksen verkkosivuilta löytyvällä sähköisellä lomakkeella. Talkoot ovat olleet suosittuja; ne alkoivat maaliskuun puolivälissä 2016, ja vuoden 2017 joulukuun mennessä havaintolomakkeita oli lähetetty 1816 kappaletta. Talkoiden päättymisajankohta ei ole vielä tiedossa. Seurantatalkoohavainnosta tullaan kokoamaan aihepankki, jota esimerkiksi opinnäytetöiden tekijät voivat hyödyntää aihevalinnassaan.

Yleiskielen seurantatalkoot on noteerattu myös mediassa. Yle uutisoi talkoista internetsivuillaan heti niiden alettua (Kivioja 2016). Puoli vuotta seurannan alkamisen jälkeen Ylen nettisivuilla kerrottiin, että ihmisten huomiota ovat kiinnittäneet niin liioittelevat sanat kuin myös erikoiset rakenteet (Orjala 2016).

Itse kiinnostuin talkoohavainnoista ollessani korkeakouluharjoittelussa Kotimaisten kielten keskuksen kielenhuolto-osastolla kesällä 2017. Yksi päätehtävistäni oli seurantatalkoaineiston käsittely eli havaintojen luokittelu ja haku- ja asiasanoittaminen. Huomasin, että samat havainnot toistuvat usein. Havaintojen itsensä lisäksi kiinnostuin erityisesti tavasta, jolla ihmiset puhuvat lähettämistään havainnoista. Moniin havaintoihin liittyi affektista eli tunnepitoista ilmaisua, kuten hämmennyksen, pettymyksen ja jopa raivon ilmauksia. Harjoitteluni päättymisen jälkeen, 28.12.2017 seurantatalkoisiin oli lähetetty yhteensä 1816 havaintoa, joista 869 on luokiteltu affektisiksi. Havaintojen luokittelemisesta affektisiksi kerron tarkemmin luvussa 4.1. Affektiset havainnot muodostavat havainnoista merkittävän osan; niitä on kaikista havainnoista lähes puolet.

Tunnepitoinen suhtautuminen eri kielenpiirteisiin kertoo siitä, että kielellä on ihmisille merkitystä. Kieli muuttuu koko ajan, mutta kielen normit ja opitut asiat istuvat silti syvällä, ja muutoksia voi olla vaikea hyväksyä. Suuren määrän talkookommentteja ovat kirvoittaneet esimerkiksi monikon yleistyminen yksikön kustannuksella (*nuorisojoukko tulevat pro tulee; viisi nuorta hiihtävät pro hiihtää*) ja omistusliitteen poisjättäminen yleiskieliseksi tarkoitettussa tekstissä (*minun koira pro minun koirani; meidän asia pro meidän asiamme*). Eniten omistusliitehavaintoja talkoisiin on lähetetty ns. *huolissaan*-tyypistä eli olotilaa tai tapaa tarkoittavasta ilmaustyypistä, jossa 3. persoonan omistusliitettä käytetään viittamassa 1. tai 2. persoonaan, esimerkiksi *olette huolissaan* (pro *huolissanne*); *teimme sen mielellään* (pro *mielellämme*). Tällaisia alkupe räisen omistusliitteen sisältäviä mutta yhteen muotoon kivettyneitä muotoja on yleiskielessäkin esim. *tuoreeltaan, kahdestaan*, ja kivettyneet ilmaustyypit tuntuvat olevan yleistymässä. (Korhonen 2017: 37.) Myös jotkin jo yleiskieleen hyväksytyt piirteet kummastuttavat edelleen, esimerkiksi *alkaa tekemään* -muoto, josta on lähetetty talkoisiin 11 kommenttia, joista affektisiksi on luokiteltu kahdeksan kappaletta.

Affektiset kommentit kertovat osaltaan ihmisten asenteista kielenhuoltoa kohtaan. Havaintokommenteissa vedotaan kielenhuoltoon – ja tässä tapauksessa erityisesti Kotukseen – ettei se hyväksyisi tiettyä kielenpiirrettä osaksi yleiskieltä. Jotkut taas tuovat esiin pettymyksensä siitä, että esimerkiksi heidän kielitajunsa tai koulussa oppimansa vastaiset kielenpiirteet on hyväksytty yleiskieleen. Esimerkiksi Mäntynen (2014) tuo tutkimuksessaan esille, että maallikot usein odottavat kieli asiantuntijoilta yksiselitteisiä kannanottoja ja jopa kielipoliisin roolia, vaikka tällainen rooli on kielenhuoltajille vieras. Tutkimukseni teoriaosuudessa luvussa 2 valotan tätä ristiriitaa. Luvussa 2 tarkastelen kielenhuollon roolia ja periaatteita 2000-luvulla ja tuon myös esille, miten maallikoiden asenteita kielenhuoltoa kohtaan on tutkittu.

Alun perin tarkoitukseni oli käsitellä tutkimuksessani ainoastaan sitä, millaisin affektisin eli tunneilmauksin kielihavainnoista kirjoitetaan: millaiset havainnot keräävät vahvoja asenteellisia kommentteja, millaisiin taas suhtaudutaan neutraalimmin. Havaintoaineistoa luokitellessani huomasin kuitenkin, että havaintoihin liittyvät affektiset kommentit ovat suureksi osaksi asenteellisia ja negatiivissävytteisiä. Hedelmällisempää lieneekin keskittyä tutkimuksessa siihen, millaiset kielenpiirteet keräävät ylipäättään eniten kommentteja ja miten näihin piirteisiin suhtaudutaan.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- 1) Millaiset kielenpiirteet keräävät eniten kommentteja?
- 2) Millä tavoin affektisuutta ilmaistaan havaintokommenteissa?
- 3) Millainen asenne kielenhuoltoa kohtaan havaintokommenteista välittyy?

Yleiskielihavaintojen ja affektisten kommenttien tutkiminen on tärkeää, sillä ne kertovat siitä, miten ihmiset suhtautuvat kieleen ja siinä tapahtuviin muutoksiin. Yleiskieltä tutkimalla saadaan tietoa kielen muutostendensseistä eli siitä, mihin suuntaan kieli on kehittymässä. Monet uudet sanat ja rakenteet vakiintuvat osaksi yleiskieltä usein vapaamman kielenkäytön kautta. Kotimaisten kielten keskuksen mukaan esimerkiksi monet lehtiteksteissä yleistyvät kielenpiirteet näkyvät ensin vapaammassa kielenkäytössä, kuten sosiaalisen median kielessä. Sanaston ja rakenteiden kehityksen seuraaminen on oleellista myös sanakirjojen, kielioppien ja kielioppaiden tekemisen ja päivittämisen kannalta. Talkoohavaintojen avulla saadaan ajantasaista kielitietoa, joka auttaa Kieli-toimistoa yleiskieltä koskevien ohjeiden ja suositusten päivittämisessä.

Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivista, sillä analysoin, millä tavoin affektiivisuutta havaintoesimerkeissäni ilmaistaan. Tutkimukseni linkittyy sosiolingvistiikan alaan ja siinä erityisesti maallikoiden kieliasteiden tutkimukseen. Toisaalta tutkimuksellani on yhtymäkohtia kielenhuollon roolia ja asemaa käsitteleviin tutkimuksiin.

Keskeisiä lähteitani ovat sekä kieliasteita kartoittavat tutkimukset että kielenhuollon roolia ja asemaa käsittelevät tutkimukset. Peilaan omaan aineistooni muun muassa Anne Mäntysen (2003) väitöskirjaa, jossa hän tarkastelee, miten kielenhuollon asiantuntijat puhuvat kielestä suurelle yleisölle. Maallikoiden kieliasteita taas ovat tarkastelleet esimerkiksi Riitta Korhonen ja Hanna Lappalainen vuonna 2013 toteuttamassaan kyselytutkimuksessa, jossa selvitettiin ihmisten mielipiteitä kielen muuttumisesta, asiatekstien puhekielisyyksistä ja yleiskielen normeista.

Kielenhuollon historiaa ja periaatteita ovat tutkineet esimerkiksi Taru Kolehmainen (2014), Pentti Leino (1989) ja Heikki Paunonen (1996), joiden tutkimukset antavat pohjaa työni teoreettiselle pohdinnalle.

Tutkimushypoteesini on, että eniten talkoohavaintoja keräävät puhekieliset rakenteet ja kielenpiirteet sekä sellaiset rakenteet, jotka ovat yleistyneet vasta viime vuosina (esim. *koska x*). Vastaavasti oletan, että eniten affektisia kommentteja liittyy sellaisiin kielenpiirteisiin, jotka ovat ylipäättään kirvoittaneet eniten kommentteja. Vahvoja affektisia kommentteja liittyy esimerkiksi tiettyihin puhekielen piirteisiin (*keli vs. sää*), yleiskielen normin mukaisissa muodoissa tapahtuneisiin muutoksiin (*alkaa tehdä vs. alkaa tekemään*) sekä epäidiomaattisiin ilmauksiin (*koska x*). Oletan, että affektia ilmaistaan pääosin sanallisesti.

Kielenhuoltoa koskeviin asenteisiin liittyen oletan, että kielenhuollolle suunnatuissa kommentteissa kritisoidaan kielenhuollon toimintaa. Lisäksi oletan, että havaintojen lähettäjät odottavat kielenhuoltajilta kielipoliisin roolia, ja että tämä käy myös ilmi havaintokommenteista: talkoisiin osallistuneet saattavat esimerkiksi toivoa, että kielenhuolto tuomitsi tietyt rakenteet yleiskielen vastaisiksi.

1.2. Tutkimuksen tausta ja tutkimusaineisto

Yleiskielen seurantatalkoot on Kotuksen maaliskuun puolivälissä 2016 aloittama hanke. Hankkeessa kerätään ihmisten havaintoja sellaisista kielenpiirteistä, joihin nämä ovat kiinnittäneet huomiota yleiskieliseksi tarkoitettussa tekstissä. Havainnot voivat koskea esimerkiksi jonkin sanan tai rakenteen uutta tai erikoista käyttöä, kuten *käydä jumpalla* ja *ketä sen teki* ilmausten *käydä jumpassa* ja *kuka sen teki* sijaan. Kyseessä voi olla myös esimerkiksi omistusliitteen puuttuminen (*hänen koira pro hänen koiransa*) tai verbin monikkomuodon käyttäminen norminmukaisen yksikkömuodon sijaan (*opiskelijaryhmä tulevat pro tulee*). Havainto voi koskea myös mitä tahansa muuta kielenpiirrettä, joka on yleiskielen suositusten vastainen tai ei vain tyylillisesti tunnu sopivan yleiskieliseen tekstiin.

Yleiskielen seurantatalkoisiin on lähetetty runsaasti kommentteja niiden alkupäivistä lähtien. Kotimaisten kielten keskus on julkaissut sivuillaan havaintokoosteita, joissa esitellään sellaisia kielenpiirteitä, joista on lähetetty useampi havainto. Nämä havaitut piirteet liittyvät myös usein johonkin laajempaan kielen ilmiöön. Valmistuttuaan yleiskielen seurantatalkooaineisto on vapaasti käytettävissä.

Kuten luvussa 1.1. mainitsin, tässä tutkimuksessa tarkastelen 28.12.2017 mennessä lähetettyjä havaintokommentteja. Havaintoaineisto on excel-muotoinen, ja siihen on kirjattu kielihavainnon lähettäneiden havainnot niiden saapumisjärjestyksessä. Havainnon lähettäjää pyydettiin lomakkeessa ilmoittamaan kielenpiirre, sanontatapa tms. lauseyhteydessään sekä kielihavainnon lähde. Lähettäjää pyydettiin myös merkitsemään tarkoittamansa kielenpiirre lainausmerkein. Havainnoin lähettäjän oli lisäksi mahdollista esittää kommentteja kielenpiirteestä, ilmauksen esittäjän iästä tai muusta havaitsemastaan seikasta. Yleiskielen seurantatalkoiden osallistumislomake on tämän työn liitteenä (LIITE 1).

Kaikki tämän tutkielman numeroidut esimerkit ovat peräisin yleiskielen seurantatalkoaineistosta, ja tarkasteltava kielenaineisto on kursivoitu.

Harjoittelussa tehtäviini kuului kielihavaintojen haku- ja asiasanoittaminen niin, että kutakin kielenpiirrettä edustava havainto olisi myöhemmin mahdollisimman helposti löydettävissä. Havainnot, josta oli lähetetty useampi kommentti, edustivat usein jotakin laajempaa kielenilmiötä. Tällaisten kielenpiirteiden hakusanoihin merkittiin ennen varsinaista kielihavaintoa laajemman ilmiön nimi, kuten *omistusliite (puuttuu)* tai *sinäpassiivi*. Asiasanoihin merkittiin lisäksi myös, mikäli kyseessä oli affektinen kommentti. Päätöksen havainnon luokitteluksi teimme siis me havaintoaineiston käsittelijät. Affektisiksi luokiteltuja havaintoja on aineistossani yhteensä 869 kappaletta. Aineistoa ei ollut aiemmin luokiteltu, joten myös luokittelutavat muovautuivat sitä mukaa, kun aineiston luokittelu eteni. Teimmekin takautuvasti uudet luokitukset jo luokiteltuihin havaintoihin. Esimerkiksi havaintojen hakusanoja yhtenäistettiin niiden sisältöä paremmin vastaaviksi. Sovimme kaikista luokittelukäytännöistä yhdessä harjoitteluohjaajani Riitta Korhosen kanssa. Havaintojen luokitteluperusteista kerron tarkemmin tämän tutkielman luvussa 4.1.

Havaintoaineistoa on ollut kirjoitushetkeen mennessä luokittelemassa kolme henkilöä: suurimman osan havainnoista on luokitellut harjoitteluohjaajani Riitta Korhonen, osan minä ja osan Kotimaisen kielten keskuksen kielenhuolto-osaston toinen kesäharjoittelija Teijo Kempainen. Itse ehdin harjoitteluni aikana luokitella 400 talkoohavaintoa ja toinen harjoittelija 100 talkoohavaintoa. Yleiskielen seurantatalkoot jatkuvat edelleen, joten tietokanta päivittyy jatkuvasti.

1.3. Tutkimuksen rakenne

Tutkielmani jakautuu kuuteen lukuun. Luvussa 1 eli johdannossa olen esitellyt tutkimukseni aiheen, aineiston ja tavoitteet. Luvut 2 ja 3 ovat teorialukuja, jotka taustoittavat tutkimustani. Luvussa 2 määrittelen aluksi tutkimukseni keskeiset käsitteet ja kerron sitten, millaisia asenteita maallikoilla on kielenhuoltoon kohtaan ja miten niitä on tutkittu. Luvun lopussa tarkastelen kielenhuollon periaatteita ja niiden historiallista kehitystä. Luvussa 3 pohdin, mitä kielen affektisuus on ja millä kielen eri tasoilla se ilmenee. Luvussa 4 esittelen aineistoni eniten kommentteja keränneet kielenpiirteet ja selvitän, millä tavoin havaintokommenteissa ilmaistaan affektisuutta. Luvun 4 lopuksi luon katsauksen kahteen itseäni kiinnostavaan kielenkäytön ilmiöön, jotka jäivät aineiston rajaussyistä tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Luvussa 5 tarkastelen havaintokommenttien ilmaisemaa suhtautumista kielenhuoltoon kohtaan. Luku 6 on tutkielman päätösluku, jossa esitän yhteenvedon tutkimustuloksistani ja esittelen jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2. Kielenhuollon rooli 2000-luvulla

Tässä luvussa määrittelen aluksi tutkimukseni keskeiset käsitteet. Sen jälkeen tarkastelen, millaisia asenteita maallikoilla on kielenhuoltoon kohtaan ja miten niitä on tutkittu. Lopuksi luon katsauksen kielenhuollon periaatteiden kehitykseen.

2.1. Yleiskieli, puhekieli, normi, kielenhuolto ja kielenohjailu

Yleiskieli on keskeisiltä muoto- ja rakennepiirteiltään yhtenäistä kieltä, jota opitaan kirjoittamaan koulussa ja jota ymmärretään murrealueesta riippumatta. Yleiskieltä käytetään esimerkiksi uutisissa, oppi- ja tietokirjoissa, asiakirjoissa, käyttöohjeissa ja tiedotteissa. Yleiskielen synonyyminä käytetään joskus sanaa kirjakieli. (Kotus.fi, > Mitä yleiskieli on?) Puhekieli taas on kirjakieltä vapaampi ja arkisempi kielimuoto, jonka ei tarvitse noudattaa kirjakielen sääntöjä. Puhuttu ja kirjoitettu kieli eroavat monin tavoin siinä, miten niitä tuotetaan ja otetaan vastaan sekä siinä, millaisissa vuorovaikutustilanteissa niitä käytetään. (Viinikka–Voutilainen, 2013.)

Yleiskieli on normitettu kielimuoto, jota ohjailaan, jotta se säilyisi yhtenäisenä ja käytökelpoisena. Renate Bartschin mukaan normikieli edistää tasa-arvoa, sillä sitä opetetaan koulussa kaikille, ja se tasoittaa näin ollen eri yhteiskuntaluokkien välistä kielellistä eroa. Viime kädessä myös ihmisten keskinäinen ymmärrys perustuu yhteisiin normeihin. (Bartsch 1987: 288–293.) Suurin osa normeista liittyy oikeinkirjoitukseen ja taivutusmuotoihin. Lauseen rakennetta koskevia normeja on suhteellisesti vähemmän ja tyylinormeja kaikista vähiten. Normit voivat olla luonteeltaan joko kielen sisäisiä, luonnollisia normeja, jotka eivät salli vaihtelua tai väljiä, vaihtelua sallivia normeja, jotka ovat toisinaan myös häilyvärajaisia. (Kotus.fi.) Luonnollisia suomen kielen normeja ovat esimerkiksi määritteen taipuminen substantiivin kanssa samassa sijamuodossa ja luvussa (*tässä pienessä huoneessa; tähän pieneen huoneeseen*), ja lauseen predikaattiverbin taipuminen subjektin persoonan mukaan (*minä menen, te menette, he menevät*). Yksi esimerkki normien väljyydestä puolestaan on se, että monia sanoja voi taivuttaa samassa sijamuodossa usealla eri tavalla (*omenojen; omenoiden; omenoitten*). (Korhonen–Maamies 2015: 31–34; esimerkit omia.) Tiukan yleiskielisen ja rennon puhekielisen ilmaisun väliin jäävä alue onkin laaja ja rajoiltaan häilyvä.

Oma tutkimukseni liikkuu nimenomaan yleiskielen ja puhekielen rajapinnassa. Yhtenä esimerkkinä yleiskielen rajatapauksista ovat kielen rakenteet, joita koskeva normi on

osoittautunut aikojen kuluessa liian tiukaksi ja joita on sittemmin väljennetty (esim. *alkaa tehdä*) (Korhonen–Maamies 2015: 34). Kielenhuolto onkin ainakin ideaalitapauksessa kielenhuoltajien ja -käyttäjien välistä vuoropuhelua: kun vaikkapa tietty kielen rakenne yleistyy voi kielenhuolto vastata siihen väljentämällä normia.

Kielenhuollosta puhuttaessa on hyvä tehdä ero termien kielenhuolto ja kielenohjailu välille, sillä kielitieteellisissä teoksissa näkee molempia käytettävän. Kielenohjailulla tarkoitetaan yleisiä toimia, jotka liittyvät kirjakielen perustamisvaiheeseen ja periaatteita, joilla ohjataan kehittyvää kielimuotoa, etsitään suuntaa ja ohjataan kielijärjestelmää, kielenkäyttöä ja oikeinkirjoitusta yhä tarkoituksenmukaisemmaksi. Kielenohjailuun liittyy voimakas yhteiskunnallinen aspekti. (Kolehmainen 2014: 18.) Suomessa kielenhuollon toimintaan kuuluu tutkimusta, kielentarkistusta, koulutusta ja julkisia esiintymisiä. Suurelle yleisölle kielenohjailua edustaa Kielitoimisto, joka antaa kielineuvontaa esimerkiksi puhelimitse. (Mäntynen 2003: 41; Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen toimintakertomus 1998: 6.) Kielenhuoltoa taas ovat toimet, jotka kohdistuvat kielenohjailun tulokseen eli vakiintuneeseen yleiskieleen. Kielenhuoltoa ovat esimerkiksi opetus, tekstintarkistus ja muut käytännön toimet, joiden tarkoitus on edistää kielenhuollon tavoitteita (Kolehmainen 2014: 18.) Mäntynen (2003: 42) mukaan kielenohjailuksi ei voidakaan katsoa vain institutionaalista kielenohjailua vaan ohjailua ovat kaikki ne tilanteet, joissa kieltä opetetaan tai siitä ylipäänsä sanotaan jotain.

Päivi Rintalan mukaan kielenohjailuun on vaikuttanut kaksi erilaista kielinäkemystä: kansallisromanttinen ja funktionaalinen (Rintala 1998: 47). Kansallisromanttinen näkemys perustuu kansallisuusaatteeseen ja sen kielinäkemys on puristinen. Purismin eli puhtas-kielisyyden aate on näkynyt kielenhuollossa suomalaisten ilmausten suosimisena ja vastaavasti vierasperäisyyksien kitkemisenä. Oikeakielisyystoiminnassa keskeistä on itse kieli ja sen vaaliminen, ei niinkään se, miten kieli palvelee viestinnän onnistumista. Funktionaalisen kielinäkemysten mukaan kieli taas on väline, ja kielenhuollossa korostuu erityisesti kielen tarkoituksenmukaisuuden periaate. Kielen ilmaukset ovat tarkoituksenmukaisia silloin, kun ne ovat mahdollisimman selviä ja yksitulkintaisia. Tarkoituksenmukaisuuden käsite on kuitenkin ongelmallinen, sillä se perustuu ajatukseen, että ilmauksilla olisi yksi, pysyvä merkitys. Todellisuudessa ilmausten merkitys kuitenkin vaihtelee kielenkäyttötilanteen mukaan, ja kukin valitsee itse tarkoituksensa mukaisen tavan käyttää kieltä. (Mäntynen 2014: 167–168.)

2.2. Kielenkäyttäjien asenteet kielenhuoltoa kohtaan

Useissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että kielenhuoltajien ja maallikoiden käsitykset kielenhuollon roolista ja tehtävistä poikkeavat toisistaan. Anne Mäntynen (2003) on tarkastellut väitöskirjassaan, millä tavoin kieliasiantuntijat puhuvat kielestä suurelle yleisölle: millaisin retorisin keinoin, esimerkiksi metaforin, kielestä puhutaan.

Mäntynen mukaan kielenhuoltajilta odotetaan yksiselitteisiä kannanottoja ja kielen tiukkaa normittamista. Kieliasiantuntijat itse näkevät usein oman roolinsa pikemminkin suositusten ja ohjeiden antajana.

Mäntynen mukaan kielenhuollon toimivuuden kannalta on olennaista, että kielenhuollon periaatteita pohditaan ja ne tehdään näkyväksi niin fennistiyhteisölle kuin suurelle yleisölle. Tärkeää on myös pohtia, miten kielestä kerrotaan ja millaisin retorisin keinoin selvennetään esimerkiksi hyvän ja huonon kielen eroja. (Mäntynen 2003: 169.)

Riitta Korhonen ja Hanna Lappalainen ovat selvittäneet verkkokyselyn avulla maallikkojen ja kielialalla työskentelevien mielipiteitä kielen muuttumisesta, asiatekstien puhekielisyksistä ja yleiskielen normeista. Vuonna 2013 toteutettuun kyselyyn tuli 1517 vastausta. Vastaajista puolet vastasi myöntävästi kysyttäessä, ovatko he huolissaan kielen muuttumisesta. Vastaavasti puolet vastaajista oli sitä mieltä, ettei kielen muuttuminen tarkoita sen huonontumista, vaan on luonnollista ja merkki elävästä kielestä. (Lappalainen–Korhonen 2013.)

Kyselyssä nousi esiin osin samoja asioita kuin talkoohavainnoissa. Moni seurantalkoosiin osallistunut on esimerkiksi kiinnittänyt huomiota omistusliitteen puuttumiseen (*hänen koira pro hänen koiransa*), josta lähetettiin 25 talkoohavaintoa ja *pystyy maksaa* -tyyppiseen ilmaukseen, joka kirvoitti 30 havaintoa. Korhosen ja Lappalaisen kyselyyn vastanneista vain harva hyväksyi omistusliitteen poisjättämisen ja vielä harvempi *pystyy maksaa* -tyyppisen ilmauksen. Monien vastaajien mielestä rakenteet ovat ”huonoa suomea”. (Lappalainen–Korhonen 2013.)

Kyselytutkimus, kuten myös oman tutkimusaineistoni talkoohavainnot, tuovat kiinnostavasti esille sen, että maallikkojen käsitykset kielenhuollosta ja suomen kielen nykytilasta saattavat poiketa kieliasiantuntijoiden vastaavista. Kyselyn tulosten mukaan kielialalla työskentelevät ajattelevat maallikkoja useammin että ”kielimuotojen runsaus on rikkautta” ja että ”muutos on kielen elinehto”, kun taas maallikoille tärkeämpää on, että kieli

on ymmärrettävää. Esimerkiksi puhekielisten ilmausten käyttö yhteyksissä, joissa on käytetty aikaisemmin vain yleiskieltä voi maallikosta tuntua siltä, ettei normeja hallita ja että kieli ennemmin köyhtyy kuin rikastuu. Korhonen ja Lappalainen ovat havainneet kyselynsä vastauksissa näkemyseroja myös nuorempien ja vanhempien vastaajien välillä. Heidän mukaansa erot selittyvät osittain sillä, että vanhempien vastaajien kouluaihana kieli- maisema oli selväpiirteisempi ja opetuksen painopiste oli yleiskielessä ja oikeakielisyydessä, kun taas nykyään opetuksessa painotetaan entistä enemmän eri teksti- ja tyyllilajien hallintaa. (Lappalainen–Korhonen 2013.)

Kyselytutkimuksessa selvitettiin myös vastaajien suhtautumista yleiskielen normeihin ja normirikkeisiin. Kuten luvussa 2.1. selvitin, yleiskielen normit voivat olla luonteeltaan joko tiukkoja ja vaihtelua sallimattomia tai väljiä ja vaihtelua sallivia. Tutkimukseen vastanneista vajaa kolmannes oli samaa mieltä väitteestä, että kaikesta pitäisi olla olemassa oikein–väärin-sääntö. Kiinnostava tulos oli, että peruskoulu- ja ammattitutkinnon suorittaneet olivat tiukkojen normien kannalla huomattavasti useammin kuin yliopistotutkinnon suorittaneet. Lappalaisen ja Korhosen mukaan tämä selittyy sillä, että koulutuksen myötä kirjoittamisesta tulee rutiinia, eikä esimerkiksi sanojen yhteen- ja erikseenkirjoittamista tarvitse enää miettiä samalla tavalla kuin vähemmän kirjoittavien. (Lappalainen–Korhonen 2013.) Yleiskielen seurantatalkoissa vastaajien koulutustaustaa ei selvitetty, vaikka myös se olisi voinut olla kiinnostava tieto tutkimustulosten analysoinnin kannalta.

Selvitettäessä vastaajien suhtautumista normirikkeisiin heitä pyydettiin arvioimaan, sopivatko tietyt esimerkkilauseet heidän mielestään asiategstiin vai ovatko ne liian puhekielisiä. Suurin osa vastaajista piti erittäin puhekielisinä lauseenalkuista *ketä*-muodon käyttöä *kuka*-sanan sijaan, *pystyä tehdä* -rakennetta (pro *pystyä tekemään*) sekä *omistusliitteen poisjättämistä* (*hänen toinen nimi pro toinen nimensä*). (Lappalainen–Korhonen 2013.) Myös yleiskielen seurantatalkoisiin osallistuneet pitivät kyseisiä piirteitä puhekielisinä, ja ne lukeutuvatkin aineistoni eniten kommentteja ja affektisuutta keränneisiin kielenpiirteisiin. Tarkastelen piirteitä tarkemmin tämän tutkielman luvuissa 4 ja 5.

2.3. Kielenhuollon periaatteiden kehitys

Kielenhuollon tehtäväksi on perinteisesti nähty oikeakielisyyden vaaliminen ja vahtiminen. Kielenhuoltajat ovat olleet aktiivisia myös poliittisessa ja kulttuurielämässä, ja kielelliseen valtaan on kytkeytynyt valtiollista valtaa (Paunonen 1996: 549). Tätä taustaa

vasten on helppo ymmärtää, että kielenhuollolta tunnutaan yhä edelleen odottavan kieli-poliisin roolia ja selkeitä oikein-väärin-vastauksia kansalaisia pohdituttaviin kielikysymyksiin.

Kielenhuollossa pitkään vaikuttaneet kieliopillis-puristiset kielenohjailuperiaatteet ovat näkyneet myös siten, että kieltä on usein haluttu jaotella oikeaan ja väärään, hyvään ja huonoon kieleen. Hyvinä ja oikeina on perinteisesti pidetty ilmauksia, jotka perustuvat ”kielen lakeihin”, väärinä ja hylättävinä taas vierasperäisyyksiä sekä ilmauksia, jotka on muodostettu kielen laeista välittämättä. (Paunonen 1996: 545.) Ylipäätään oikeasta ja väärästä puhuminen edellyttää kuitenkin aina jotakin normistoa, jossa määritellään, mitä vaikkapa oikeakielisyys tai oikeinkirjoitus on (Penttilä 1930: 209).

Kielenhuollon periaatteita ovat viime vuosikymmenten aikana hahmotelleet esimerkiksi Päivi Rintala (1998) ja Harri Mantila (2010). Rintalan periaatteet mukailevat pitkälti Aarni Penttilän (1930) muotoilemia kielenhuollon periaatteita, joita hän pitää edelleen seuraamisen arvoisina (Rintala 1998: 62). Siksi esittelen tässä tutkielmassa Penttilän hahmottelemat periaatteet, jotka ovat 1) pyrkimys vakinaisuuteen, 2) johdonmukaisuus, 3) tarkoituksenmukaisuus, 4) esiintymäyleisyys ja 5) aitous. (Penttilä 1930: 224–228.) Penttilä huomauttaa, ettei yksikään periaatteista toimi yksinään ja että periaatteet voivat olla myös ristiriidassa keskenään.

Periaatteista pyrkimys vakinaisuuteen ja johdonmukaisuus liittyvät äänne- ja muoto-opin sekä johto-opin säännöttämiseen. Kielen tarkoituksenmukaisen periaatetta ja siihen liittyvää problematiikkaa toin esille jo aiemmin alaluvussa 2.1. Käsityksiä kielen tarkoituksenmukaisuudesta lienee yhtä monta kuin kielenkäyttäjiä ja kielenkäyttötilanteitakin. Penttilän mukaan tarkoituksenmukaisuudella tarkoitetaan yleensä pyrkimystä selvyYTEEN, esimerkiksi monitulkintaisten ilmausten välttämistä.

Omassa tutkimusaineistossani on useita havaintokommenteja, joissa pohditaan jonkin kielenilmauksen merkityksen muuttumista tai laajentumista. Monissa kommentteissa kritisoidaan esimerkiksi sitä, ilmausta *lähiaikoina* käytetään ilmauksen *viime aikoina* sijaan viittaamassa menneeseen aikaan tai että *kustantaa*-verbi vaikuttaa joissain tapauksissa korvanneen *maksaa*-verbin. Monet tuovat kommentteissaan ilmi, että heidän kielitajunsa mukaan ilmauksilla on yksi, muuttumaton merkitys. Voidaan siis ajatella, ettei ilmausten käyttäminen totutusta poikkeavassa merkityksessä ole – ainakaan kommentoijien mielestä – tarkoituksenmukaista kielenkäyttöä. Myös silloin, kun harkitaan olemassa olevan

normin muuttamista, olisi Penttilän mukaan olennaista pohtia, onko normin muuttaminen todella vaivan arvoista ja tarkoituksenmukaista.

Penttilän mukaan ilmauksen esiintymäyleisyyttä on perinteisesti pidetty painavana perusteena, kun on pohdittu jonkin ilmauksen sopivuutta normiksi. Hän huomauttaa kuitenkin, ettei ilmauksen yleisyys automaattisesti takaa sen yleiskielisyyttä (Penttilä 1930: 226–227). Oman aineistoni havaintokommentit osoittavat, että jos puhekielinen ilmaus on laajalti käytössä, herää usein kysymys sen yleiskielisyydestä. Eräs kommentoija esimerkiksi pohtii, onko ilmaus *juurikin* korvannut partikkelin *juuri* tai tullut sen rinnalle, sillä hän on havainnut *kin*-liitteisen muodon käyttöä ”useissa medioissa ja tosiaan jopa sanomalehden jutuissa”.

Penttilän hahmottelemista periaatteista viides eli aitous liittyy ilmausten suomalaisuuteen. Aitosuomalaisessa kielellisessä ajattelutavassa keskeistä on Penttilän mukaan palaaminen vieraista malleista kansallisiin traditioihin. (Penttilä 1930: 227.) Mäntysen mukaan tämä on näkynyt suomalaisessa kielenhuollossa niin, että lauserakenteet ja sanasto on pyritty pitämään mahdollisimman kotoperäisinä ja vapaana vieraista vaikutteista. Nykyään kielenhuollon periaatteellisena tavoitteena pidetään myös kansainvälisyyttä, ja esimerkiksi suomen kielten normit pyritään pitämään linjassa eurooppalaisten normien kanssa. (Mäntynen 2003: 168–169.) Oman aineistoni havaintokommentit osoittavat, että suomen kielelle epätyypillisten sanojen tai rakenteiden käyttöä epäillään usein vieraiden kielten vaikutukseksi. Monet osaavat yhdistää koska *x* -rakenteen englannin kielen vastaavaan rakenteeseen (*because + nomini*), mutta myös *markkina*-sanan käyttäminen yksikkömuotoisena totutun monikkomuodon sijaan sekä *omistusliitteiden poisjättämistä* on epäilty englannin kielen vaikutukseksi.

Kielenhuollon periaatteiden kehitys heijastaa aikansa kielinäkemyksen kehitystä. Oikeakielisyysajattelusta on siirrytty hitaasti mutta varmasti kohti funktionaalista kielikäsitystä, jossa korostuu ajatus kielestä viestinnän välineenä. Kielen on tarkoitus palvella käyttäjiään eikä toisinpäin. Nykyään kielenhuollon tehtäväksi nähdäänkin kielellisen demokration ja moniarvoisuuden tukeminen. Kielenhuollon normien sijaan puhutaankin yhä useammin ohjeista tai suosituksista. Kotimaisten kielten keskuksen kielitoimistossa työskennelleet Anneli Räikkälä ja Sari Maamies ovat todenneet, että ”mustavalkoisen oikein-väärin-ajattelun sijaan pyritään välittämään moniarvoisempaa käsitystä kielestä, myös

normitetusta kielimuodosta”. Heidän mukaansa normi ei ole toimiva ellei kieliyhteisö hyväksy sitä. (Maamies–Räikkälä 1997: 275–276.) Jos jotakin normia ei noudateta opetuksesta huolimatta, kertoo se siitä, ettei kyseinen normi vastaa kieliyhteisön kielitajua, ja tällöin sitä tarkistetaan. Norminmuutoksia on kuitenkin tehtävä harkiten ja tutkittava tarkoin, aiheutuuko muutoksesta enemmän haittaa kuin hyötyä. (Mt. 275–276; Ikola 1951: 287–288.)

Maamies ja Räikkälä (1997: 275) toteavat myös, että kielenhuollossa tulee ottaa huomioon koko monimuotoinen kieliyhteisö ja sen yleiskieleen kohdistamat odotukset, jotka saattavat poiketa huomattavastikin kieliammattilaisten käsityksistä. Kielenhuoltajien tulisi siis seurata aikaansa ja olla kiinnostuneita siitä, miten maallikkokielenkäyttäjät kirjoittavat ja puhuvat. Joskus kielenhuolto on ollut hidas muuttamaan kantaansa, vaikka kieliyhteisö olisi käyttänyt jotain muotoa normeista poiketen jo vuosikymmenten ajan. *Alkaa tekemään* -rakenteen hyväksyminen ja *huomioida*-verbin merkityksen väljentäminen ovat esimerkkejä tästä. Samalla ne ovat osoitus siitä, etteivät kielinormit ole ikuisia (Kolehmainen 2014: 344).

Alkaa tekemään -rakenteen tapauksessa Suomen kielen lautakunta päätti normin väljentämisestä 31.1.2014. Tuolloin *alkaa tehdä* -tyypin (alkaa + A-infinitiivi) rinnalle hyväksyttiin myös toinen rektiotyypin *alkaa tekemään* (alkaa + MA-infinitiivi). Normin muutosprosessi ehti kestää lähes 70 vuotta. Normin muutoksen taustalla vaikutti se, että vaikka normi oli ollut voimassa yli toistasataa vuotta, “väärää” muotoa ei ole pystytty kokonaan kitkemään yleiskielestä tehokkaasta kouluopetuksesta huolimatta, vaan sitä käytetään edelleen yleisesti. (Kolehmainen 2014: 299.)

Huomioida-verbin merkityksen laajeneminen on niin ikään yksi esimerkki siitä, miten kieliyhteisö on vaikuttanut pitkään vallinneen normin väljentämiseen (Kolehmainen 2014: 344). *Huomioida*-verbiä käytettiin merkityksessä ’ottaa huomioon’ jo viime vuosisadan alkupuoliskolla, vaikka sen sanakirjamerkityksenä oli tuolloin ainoastaan ’tehdä huomioita’. Kielenhuollon kanta ei muuttunut vuosikymmeniin, vaikka verbin käyttö ”väärässä” merkityksessä oli jopa yleisempää kuin yleiskieleen hyväksytyssä merkityksessä. (Leino 1989: 562.) Kielikellon lukijakysymyksessä (Rinne–Räikkälä, 1991) pohdittiin, onko verbeillä enää mitään merkityseroa; lukija oli huomannut virallisissa yhteyksissä käytettävän *huomioida*-verbiä tarkoitettaessa ’huomioon ottamista’. Kysyjälle vas-

tattiin, että monien kielitaju ei erota *huomioida-* ja *ottaa huomioon* -verbejä ja että *huomioida*-verbin käyttämistä muussa kuin merkityksessä 'tehdä huomioita' suositellaan välttämään. Normin muutoksesta ehdittiin keskustella puoli vuosisataa ennen kuin norma virallisesti väljennettiin vuonna 1995.

Kielenhuollon periaatteita ja auktoriteetteja on viime vuosikymmenten aikana alettu tarkastella kriittisesti myös kielentutkijoiden parissa (Kolehmainen 2014: 45). Esimerkiksi Pentti Leino peräänkuuluttaa artikkelissaan *Kirjakieli – puutarha vai kansallispuisto* kielenhuollon yleisiä periaatteita. Hänen mukaansa kielenhuollon normien perustelut ovat usein perustuneet kielenhuoltajan omiin mieltymyksiin tai traditioon eivätkä esimerkiksi sille, kuinka yleisesti käytetty kielenpiirre todella on. Leinon mukaan kielenhuolto itsessään on silti yhtä tarpeellista kuin aikaisemminkin. Kyse onkin ennen kaikkea siitä, kuinka pitkälle sen kontrollin tulisi ulottua. Leinon artikkelissa korostuu yksilön vapaus käyttää kieltä tarkoituksiaan palvelevalla tavalla – hänen mukaansa yleiskieli on paitsi tiedonvälityksen myös sosiaalisen vuorovaikutuksen keino. Leino toteaa myös osuvasti, että uusien ilmausten käyttäminen tai vakiintuneiden ilmausten käyttäminen totutusta poikkeavalla tavalla ei ole runoilijoiden tai kieltä taitamattomien yksinoikeus, vaan luonnollinen kielenkäytön ilmiö. (Leino 1989: 556–557, 561.)

Leinon artikkelissaan esille nostamat teemat ovat ajankohtaisia myös 2010-luvulla. Esimerkiksi Harri Mantilan (2010) hahmottelemissa uusissa suomalaisissa kielenkäytön periaatteissa korostuvat kielen vuorovaikutteisuus, demokraattisuus sekä kansallinen käyttökelpoisuus. Mantilan periaatteet perustuvat viimeaikaiseen kielenhuoltokeskusteluun sekä suomen kielen lautakunnan päätöksiin. Mantilan viisi kielenkäytön periaatetta ovat:

- 1) Kielen ilmaisuvarat kasvavat ja muuttuvat vuorovaikutuksessa.
- 2) Kielen tehtävä on välittää tietoa, rakentaa sosiaalisia suhteita ja ilmaista tunteita.
- 3) Suomi äidinkielenä merkitsee yksilön vapautta käyttää sitä kaikilla elämänalueilla.
- 4) Yhteinen yleiskieli on osa demokratiaa ja kuuluu kaikille.
- 5) Suomi on elävä ja joustava kansalliskieli, joka pystyy ottamaan vastaan uusia vaikutteita koko ajan.

Periaatteet voidaan jakaa kolmeen ryhmään: vuorovaikutusperiaatteisiin (1. ja 2.), demokratiaperiaatteisiin (3. ja 4.) ja identiteetti-periaatteisiin (5.). (Mantila 2010, 193–200.) Oman tutkimukseni kannalta keskeisiä ovat erityisesti periaatteet 1, 2 ja 4. Periaatteen 1 mukaan kielenhuolto ei vastusta uutta sanaa, fraasia tai rakennetta kielipiilisin, etymologisin tai kansankielen käytännöstä johtuvien kriteerein, jos kyseinen ilmaus on kieliyhteisön laajalti hyväksymä (esim. *huomioida* -verbin ja *alkaa tekemään* -rakenteen hyväksyminen). Periaatteen 2 mukaan yleiskieli vaihtelee tilanteittain sekä teksti- että tyylilajeittain, minkä vuoksi kielenhuollon rooli on ennemminkin kuvailla, mikä sana tai rakenne on missäkin kielenkäyttötilanteessa mahdollinen kuin antaa tiukoja oikein–väärin-vastauksia. Äänne- ja muoto-opillisista seikoista sekä oikeinkirjoituksesta on kuitenkin olemassa selkeät säännöt, joita on noudatettava.

Neljännän periaatteen mukaan kielenhuollon suositukset ovat luonteeltaan säilyttäviä, minkä vuoksi jotakin uutta ja nopeasti yleistynyttä muotoa ei voida heti hyväksyä norminmukaiseen yleiskieleen. Yleiskielessä tulisi lisäksi edelleen noudattaa totuttua morfosyntaksia (esim. omistusliitteet). Talkoohavaintojen perusteella nopeasti yleistyneitä muotoja ovat esimerkiksi omistusliitteetön muoto (esim. *minun koira*, *hänen auto*) sekä ns. *huolissaan*-tyypin yleistyminen (*minä olin huolissaan*).

3. Kielen affektisuus

Tässä luvussa tarkastelen, mitä kielen affektisuus on ja millä eri kielen tasoilla se voi ilmetä.

3.1. Mitä affektisuus on?

Affektisella ilmauksella tarkoitetaan sanaa tai muuta kielenainesta, joka osoittaa puhujan tunnetilaa tai asennetta. Sanojen lisäksi affektiset ilmaukset voivat olla foneemeja, suffikseja, taivutusmuotoja, sijamuotoja, johdoksia tai morfosyntaktisia konstruktioita. (Tieteen termipankki.)

Ennen tarkempaa käsitteenmäärittelyä on hyvä huomata, että tunneilmauksista puhuttaessa käytetään usein myös termiä *affektiivinen ilmaus*. Affektinen ja affektiivinen ovatkin rinnakkaismuotoja, joita käytetään pääosin samoissa yhteyksissä. Tässä tutkielmassa käytän selkeyden vuoksi pelkästään muotoa affektinen, sillä myös tutkimusaineistoni tunnepitoiset havainnot on luokiteltu affektisiksi ilmauksiksi.

Affektinen ilmaus voi kuvata niin puhujan myönteistä kuin kielteistäkin asennetta. Affektisin keinoin voidaan osoittaa esimerkiksi ironista, ylimielistä, innostunutta tai epäilevää asennetta puheena olevaa asiaa tai puhekumppania kohtaan. (Tieteen termipankki.) Affektisia ilmauksia esiintyy usein esimerkiksi vastaanottajalle osoitetuissa pyynnöissä ja kehotuksissa, arkaluontoisten asioiden esittämisen yhteydessä sekä syytösten, hellittelyjen ja kiusoittelun yhteydessä (VISK § 1707). Omassa aineistossani tämä näkyy esimerkiksi talkoohavainnon lähettäjien vetoimuksissa, ettei Kotus hyväksyisi tietynlaista rakennetta osaksi yleiskieltä tai syytöksissä siitä, että näin on jo tapahtunut. Esimerkissä 1 havainnon lähettäjä sekä arvostelee Kotusta *alkaa tekemään* -muodon hyväksymisestä että kehottaa tätä voimakkain sanakääntein korjaamaan tekemänsä virheen. Affektisuutta osoittava kielenaines on esimerkissä kursivoitu. Havainnon lähettäjän tarkastelema kielenaines on merkitty lainausmerkein.

(1) *Pahin*, suorastaan rikosluonteinen myönnytyks, johon valtakunnan kielenhuoltajat repsahtivat, on III infinitiivin hyväksyminen I inf. rinnalle 'alkaa' -verbin yhteydessä. *Alkaka nyt jo "PERUMAAN" lapsusta!*

Asiaintiloihin kohdistuvista puhetoiminnoista esimerkiksi arviot, kannanotot, päivittelyt ja sadattelut pitävät usein sisällään affektisia ilmauksia (emt. § 1707). Esimerkissä 2 kritisoidaan tunteen kohteen ilmaisemista verbin perusmuodolla (*lisätä* värejä) yleisemmän,

verbistä johdetun nominin partitiivimuodon (värien *lisäämistä*) sijaan. Kielitoimiston ohjepankin mukaan rakennetta voidaan kuitenkin pitää yleiskielen rajatapauksena (OP >, Rektioita: rakastaa uuden kokeilemista vai rakastaa kokeilla uutta?).

(2) ”Keväällä rakastan lisätä värejä kotiin”. *Todella ärsyttävä rakenne. Toivottavasti ette mene tätäkin hyväksymään "keväällä rakastan värien lisäämistä kotiin" sijasta.*

Esimerkissä 3 taas kritisoidaan juhlapyhän nimen kirjoittamista pienellä alkukirjaimella.

(3) Hei! Olen totaalisen *kyllästynyt* siihen, että joulu kirjoitetaan pienellä alkukirjaimella. Erisnimihän se ei ole, ja *pyh*, mikä muu voisi olla parempi erisnimi kuin joulu. Siis, maailman suurin juhla kirjoitetaan pienellä alkukirjaimella. *On kyllä joulu minulta viety, jos sitä ei voi julistaa sanomalla Hyvää Joulua.*

Affektisia kielenilmiöitä tarkasteltaessa on tärkeää ottaa huomioon, että affektiset ilmaukset saavat lopullisen merkityksensä vasta puhetilanteessa. Sama affektinen ilmaus voikin ilmentää joko puhujan myönteistä tai kielteistä suhtautumista puheena olevaan asiaan, ja samalla kielellisellä keinolla voidaan ilmaista jopa päinvastaisia merkityksiä (esim. kauhisteleavassa tai ihastelevassa merkityksessä käytetty *Mikä ilma!*) Puhetilanteeseen ja siitä tehtäviin tulkintoihin vaikuttaa myös puhujien välinen suhde. (VISK § 1707.) Esimerkiksi hyvät ystävykset voivat piikitellä toisiaan tai puhua toisilleen ronskiin sävyyn ilman, että kummankaan intentiona olisi loukata toista. Se, mikä jossain tilanteessa olisi epäasiallista kielenkäyttöä, ei siis sitä toisessa tilanteessa olekaan. Affektiset ilmaukset on silti hyvä osata tunnistaa, jotta ne eivät olisi riski vuorovaikutuksen onnistumiselle. (Karvinen 2014: 19.)

3.2. Affektisuuden eri ilmentymät

Affektisuus ilmenee monilla eri kielen tasoilla. Se voi ilmetä leksikaalisella eli sanaston tasolla, jolloin affektiivisuutta ilmaistaan esimerkiksi haukkuma-, voima ja kirosanoin, slangisanoin ja onomatopoeettisin eli äänteellisesti kuvailevin sanoin. Kieliopillisista keinoista esimerkiksi partikkeleilla (*muka, johan, onpa*) voidaan osoittaa tietynlaista asennoitumista puheena olevaan asiaan. Tunteita ja asenteita voidaan ilmaista ja korostaa myös typografisin keinoin, jollaisia ovat esimerkiksi isojen alkukirjainten ja huutomerkkien käyttö. (Karvinen 2014: 18–19.)

Fred Karlssonin mukaan affektista merkitystä ilmaistaan erityisesti prosodially, sanattomalla viestinnällä (eleet ja ilmeet), kohteliaisuustason valinnalla, interjektioilla eli huudahduspartikkeleilla ja kirosanoilla (Karlsson, 1998: 235). Prosodially tarkoitetaan äännettä laajempia ilmiöitä, jotka vaihtelevat yhden puhejakson kuluessa. Vaihtelua ilmenee puheen sävelkorkeudessa, äänen voimakkuudessa, puheen nopeudessa, artikulaation selkeydessä ja äänenlaadussa. Prosodiset piirteet jaksottavat puhetta ja niiden avulla ilmaistaan esimerkiksi affektiivisiä merkityksiä. (Kotus.fi, > Prosodia.)

Yleiskielen seurantatalkooaineisto sisältää vain kirjallisia kommentteja, minkä vuoksi prosodisten ominaisuuksien tarkastelu ei tässä tutkielmassa ole mahdollista. Keskitynkin pääasiassa kielensisäisten ominaisuuksien, kuten sanastollisten piirteiden ja typografisten ominaisuuksien tarkasteluun. On kuitenkin hyvä huomata, että joskus tekstin typografisia ominaisuuksia käytetään ilmentämään puheen prosodisia piirteitä. Esimerkiksi isoja kirjaimia ja huutomerkkiä käytetään usein osoittamassa sanoman painokkuutta ja / tai huutamista, kuten esimerkissä 4:

(4) Myös ”pikkuhiljaa” kehittymisen kuvaajana tulee kieltää lailla! Mikä tahansa tuntuu kehittyvän ”pikkuhiljaa”, oli muutoksen aikajänne sitten tuntien tai vuosisatojen mittainen. *HYH!*

Tutkimusaineistoa käsitellessäni huomasin, että joissain tapauksissa on havainnon lähettäjän äänensävyä kuulematta vaikea hahmottaa, onko jokin kommentti tarkoitettu esimerkiksi sarkastiseksi vai ei. Todellisen vuorovaikutustilanteen puuttuessa onkin mahdollista, että olen tulkinnut jonkin havaintokommentin eri tavalla kuin havainnon lähettäjä on tarkoittanut. En kuitenkaan pidä tällaisia mahdollisia tulkintaeroja tutkimustulosten kannalta merkittävinä.

4. Talkootekstiaineiston kielenpiirteiden analyysi

Tässä luvussa esittelen tutkimusaineistoni ja analysoin sitä. Aluksi luvussa 4.1. kuvailen, millä tavoin Kotukselle lähetettyjä talkoohavaintoja käsiteltiin ja haku- ja asiasanoitettiin. Sen jälkeen luvussa 4.2. esittelen tarkastelemani kahdeksan kielenpiirrettä ja selvitän, millaista affektista kommentointia niihin liittyy. Luku 4.3. on kokoavan tarkastelun osio, jossa pohdin, mihin laajempiin kielenilmiöihin esittelemäni kielenpiirteet liittyvät. Luvussa 4.4. nostan esille muutamia, tämän tutkimuksen ulkopuolelle jääneitä kielenpiirteitä.

4.1. Kielihavaintojen käsittely sekä haku- ja asiasanoittaminen

Kuten olen aiemmin maininnut, yksi päätehtävistäni Kotuksella oli talkoohavaintojen käsittely. Kielihavainnot oli koottu excel-taulukkoon, josta tehtäväni oli siirtää niitä Kotuksen ylläpitämään Kielenhuollon tietokanta KITiin.

Kotukseen lähetetyt talkoohavaintolomakkeet saattoivat pitää sisällään useita kielihavaintoja, jolloin niistä jokaisesta tehtiin erillinen lomake asiasanoineen. Lomakkeeseen merkittiin hakusana, lähde, asiasana, konteksti ja kommentit. *Hakusanaa* miettiessä tuli ottaa huomioon tietokannan ulkopuolinen käyttäjä: hakusanan tulisi olla mahdollisimman informatiivinen aakkosellisessa listauksessa. *Lähteeksi* merkittiin havainnon lähetyspäivä ja lähettäjän kertoma lähde, esimerkiksi *2.10.2016 / Ylen verkkosivun uutisissa 2.10.2016*. *Asiasanat* valitsimme Kielitoimiston ohjepankin asiasanalistauksesta. Pyrimme merkittämään ylös mahdollisimman monta kielihavaintoa kuvaavaa asiasanaa.

Kohtaan *konteksti* kopioitiin lähetetyn lomakkeen kontekstikenttä sellaisenaan. Tähän kohtaan merkittiin siis havainnon lähettäjän varsinainen kielikommentti. Usein lähettäjä oli kirjannut samalle havaintolomakkeelle useita eri kielihavaintoja, jolloin kustakin havainnosta tehtiin KITiin oma lomakkeensa. Tällöin tarkasteltava havainto merkittiin kontekstikentässä tuplakulmasulkeisiin, jotta se erottuisi saman lähettäjän muista havainnoista. Kommenttikenttään kopioitiin lähetetyn lomakkeen kontekstikenttä sellaisenaan. Jos havainto piti sisällään tunnepitoista asennoitumista, merkittiin asiasanoihin ilmaus *affektinen kommentti*. Kielihavainnon affektisuus saattoi käydä ilmi havainnosta itsestään tai siihen liittyvistä kommentteista. Useimmiten affektinen kommentointi kohdistui kielenpiirteeseen itseensä, toisinaan se taas oli osoitettu tietylle kielenkäyttäjryhmälle tai kielenhuollolle.

Haku- ja asiasanoja miettiessä oli tärkeää ajatella tietokannan tulevaa, ulkopuolista käyttäjää. Hakusanan tulisi olla mahdollisimman informatiivinen aakkosellisessa listauksessa. Tämän vuoksi sovimme hakusanojen yhtenäisistä merkintätavoista. Käytimme yhtenäisiä merkintätapoja usein sellaisista havainnoista, joista oli lähetetty eniten kommentteja. Tällaiset havainnot kuvasivatkin usein jotain laajempaa kielenilmiötä. Tarvittaessa hakusanan jälkeen merkittiin sulkeisiin selitys, miksi havainto on lähetetty, esimerkiksi *kustantaa* (pro maksaa), *kuka* (pro joka).

4.2. Eniten kommentteja keränneet kielenpiirteet ja niiden affektisuus

Tässä luvussa tarkastelen talkootekstiaineiston kahdeksaa eniten kommentteja kerännyttä kielenpiirrettä sekä niihin liittyvää affektista kommentointia. Kielenpiirteet ovat *monikon ja yksikön käyttö*, *infinitiivimuodon valinta*, *omistusliitteen puuttuminen tai sen liiallinen käyttö*, *juurikin (niin) -ilmaus*, *lähiaikoina-ilmaus*, *ketä-pronominin käyttö*, sijamuotojen käyttöön liittyvät muutokset sekä *koska x*.

Olen valinnut tarkasteltavat kielenpiirteet sen perusteella, että ne ovat yksittäisiä, eniten kommentteja keränneitä piirteitä. Tämän vuoksi tutkimukseni ulkopuolelle jäävät esimerkiksi lauserakenteeseen, ääntämiseen ja puhetapaan liittyvät ilmiöt, jotka ovat liian laajoja tässä tarkasteltaviksi. Tarkastelemani havainnot kertovat myös usein jostain laajemmasta kielenilmiöstä. Esimerkiksi *alkaa tekemään* ja *pystyä tehdä* -rakenteiden käyttö ja niihin liittyvät havainnot liittyvät laajemminkin infinitiivimuodon valintaan, *lähiaikoina-ilmauksen* käyttäminen menneeseen aikaan viittaamassa taas ilmauksen merkityksen ja käyttöyhteyksien laajentumiseen. Kaikista tarkastelemistani kielenilmiöistä on lähetetty seurantatalkoisiin vähintään 10 havaintoa.

Seuraavasta taulukosta (TAULUKKO 1) käyvät ilmi tarkastelemani kielenpiirteet ja niihin liittyvien kommenttien kokonaismäärä sekä affektisten kommenttien lukumäärä ja niiden suhteellinen osuus kaikista havaintoon liittyvistä kommentteista.

TAULUKKO 1. Eniten kommentteja keränneet kielenpiirteet (kpl) ja niihin liittyvien affektisten kommenttien lukumäärä.

Kielenpiirre	Kommentteja yhteensä (kpl)	Affektisia kommentteja (kpl)	Affektisten kommenttien osuus kaikista kommenteista (%)
Monikon ja yksikön käyttö	86	35	40,7
<i>Monikko pro yksikkö</i>	58	24	41,4
<i>Yksikkö pro monikko</i>	28	11	39,3
Infinitiivimuodon valinta	38	20	52,6
<i>Pystyä tehdä</i>	30	13	43,3
<i>Alkaa tekemään</i>	8	7	87,5
Omistusliitteen puuttuminen tai sen liiallinen käyttö	18	8	44,4
<i>Omistusliitteen puuttuminen</i>	16	8	50,0
<i>Omistusliitteitä liikaa</i>	2	0	0,0
Juurikin	22	18	81,8
Ilmauksen merkityksen muuttuminen tai laajentuminen: lähiaikoina (pro viime aikoina)	18	9	50,0
Pronominien käyttö: ketä (pro joka); ketä (pro kuka)	17	7	41,2
Sijamuotojen käyttö: paikallissijat	15	5	33,3
Koska x	12	6	50,0

Kuten taulukosta käy ilmi, kolme eniten kommentoitua kielenpiirrettä liittyvät monikon ja yksikön käyttöön, infinitiivimuodon valintaan ja omistusliitteen käyttöön. Seuraavaksi eniten kommentteja on herättänyt muoti-ilmaus *juurikin*. Ilmauksen merkityksen

muuttumiseen tai laajentumiseen liittyen on lähetetty myös runsaasti kommentteja; esimerkkinä tästä on yleensä tulevaisuuteen viittaavana käytetyn *lähiaikoina*-ilmauksen käyttö menneeseen viittaamassa. Seuraavaksi eniten kommentteja on kerännyt promi-
nien käyttöön liittyvä huomio: puhekielistä ja partitiivisijaista *ketä*-muotoa käytetään yhä useammin yleiskielisten, nominatiivimuotoisten *joka*- ja *kuka*-pronominien asemesta. Sijamuotojen käyttöön liittyvistä huomioista monet koskevat ulkopaikallissijaisen muodon käytön yleistymistä sisäpaikallissijan kustannuksella (esimerkiksi *opiskella yliopistolla* vs. *yliopistossa*). Viimeinen tarkastelemani kielenpiirre on viime vuosina yleistynyt *koska x*, joka on yleinen erityisesti sosiaalisen median ja nuorten kielessä.

Suhteellisesti eniten affektisia kommentteja kirvoittivat *alkaa tekemään* -muodon sekä *juurikin*-ilmauksen käyttö. Kaikista *alkaa tekemään* -muotoon liittyvistä kommentteista 87,5 prosenttia oli affektisia, kun taas *juurikin*-ilmauksen kohdalla vastaava osuus oli 81,8 prosenttia. Seuraavaksi eniten affektisia kommentteja keräsivät *omistusliitteen puuttuminen* sekä ilmausten *lähiaikoina* ja *koska x* käyttö. Affektisten kommenttien osuus kaikissa kolmessa edellä mainitussa oli tasan puolet kaikista lähetetyistä kommentteista. Vähiten tunnepitoisia kommentteja puolestaan keräsivät sijamuotojen käyttö (33,3 prosenttia), yksikön käyttäminen oletuksenmukaisemman monikon sijaan (39,3 prosenttia) ja omistusliitteiden liiallinen käyttö (0 prosenttia).

Affektisten kommenttien tunnepitoinen ilmaisu näkyy lähinnä sanaston tasolla. Typografisia keinoja, kuten isoa alkukirjainta tai huutomerkkiä affektisuutta ilmaisemassa, käytetään huomattavasti vähemmän. Seuraavaksi esittelen aineistoesimerkkien avulla tyypillisimpiä tapoja, joilla affektisuutta havaintokommenteissa ilmaistaan. Olen kursivoinut esimerkeistä affektisuutta ilmaisevat piirteet.

Tyypillisintä on affektisuuden ilmaiseminen erilaisin verbein. Ilmauksen sanotaan esimerkiksi kuulostavan oudolta tai kamalalta, ärsyttävän tai särähtävän tai sattuvan korvaan. Onomatopoeettisia keinoja (esimerkiksi *hohhoijaa*) käytetään tehostamaan sanotua, esimerkin 5 tapaan.

(5) Kyllä *ärsyttää* se, miten tippua-verbi on korvannut asianmukaisemmat verbit, kuten aleta, laskea, pudota, vähetä. Verotus tippuu, JJK tippuu sarjasta, lämpötilakin tippuu. *Hohhoijaa*.

Monissa affektisissa kommenteissa käytetään partikkeleita (*jopa*) tehokeinoina. Monet kommentoijat hämmästelevät sitä, että heidän puhekielisenä tai virheellisenä pitämäänsä

muotoa käyttävät jopa sanankäytön ammattilaiset, kuten toimittajat tai julkisessa ammatissa toimivat poliitikot, kuten esimerkistä 6 käy ilmi.

(6) Minua kovasti häiritsee *jopa* ammattitoimittajien sotkeentuminen ilmaisuihin viimeaikoina vs. lähiaikoina (aikoina, päivinä vuosina jne.) [– –] Kukapa tässä kieltä täysin hallitsisi, mutta jotkut asiat vain *särähtävät korvaan*.

Typografisista keinoista käytössä ovat ainakin huutomerkki ja iso alkukirjain. Ison alkukirjaimen käyttöön tehokeinona olen tosin törmännyt vain muutamassa kommentissa. Joissakin kommentteissa on myös käytetty hymiötä, kuten esimerkistä 7 käy ilmi.

(7) Kaikenikäiset ja -näköiset näyttävät tätä fraasia viljelevän: niin ammattikirjoittajat, poliitikot haastatteluissa kuin nuoret arkielämässä. *Ja että mua ottaa se pattiin! :)*

Esimerkissä 7 huutomerkkin tehtävä on tehostaa sanottua. Hymiöllä kommentoija puolestaan pehmentää antamaansa kritiikkiä ja osoittaa, ettei virheessä ole loppujen lopuksi kyse mistään kovin vakavasta asiasta.

Osa affektisistakin kommentteista on kirjoitettu humoristiseen sävyyn. Isojen kirjainten tarkoituksena on esimerkissä 8 alleviivata -MAAN-muodon käyttöä, joka on kommentin lähettäjän mukaan ”rikosluonteinen myönnytys”.

(8) *Pahin, suorastaan rikosluonteinen myönnytys, johon valtakunnan kielenhuoltajat repsahtivat*, on III infinitiivin hyväksyminen I inf. rinnalle 'alkaa' -verbin yhteydessä. Alkakaas nyt jo "PERUMAAN" lapsusta!

Seuraavaksi esittelen tarkemmin kunkin tarkastelemani kielenpiirteen ja tuon esille niihin liittyvää affektista kommentointia. Selvitän myös, millainen asenne kielenhuoltoa kohtaan havaintokommenteista välittyy. Piirteiden tarkastelun tueksi nostan esille joitakin niihin liittyviä havaintokommentteja. Havaintolomakkeella havainnon lähettäjää pyydetään merkitsemään huomiota kiinnittänyt, tarkastelemansa kielenaines lainausmerkein. Selvyuden vuoksi olen itse merkinnyt tarkastelemani kielenpiirteen kursiivilla ja käytän lainausmerkkejä vain silloin, kun havainnon lähettäjä selkeästi lainaa jonkun toisen puhetta tai silloin kun ne ovat välttämättömät esimerkin ymmärtämisen kannalta. Joihinkin esimerkkeihin olen lisäksi lisännyt lihavoitteja, joiden tarkoituksena on korostaa kommentin lähettäjän tekemiä huomioita.

4.2.1. Monikon ja yksikön käyttö

Eniten kommentteja on kirjoittanut monikon käyttäminen oletuksenmukaisemman yksikön sijaan (58 havaintoa). Havainnoista lähes puolet (26 kpl) koskee lukukongruenssia (esim. *kaksi poikaa menivät pro meni*). Havainnoista niin ikään miltei puolet, 22 kappaletta, on affektisia.

Moni kommentoija on törmännyt kongruenssivirheeseen erityisesti uutisteksteissä ja moni myös ihmettelee, eikö toimittajilta vaadita enää kielioppisääntöjen osaamista. Kielteistä huomiota ovat herättäneet esimerkiksi Helsingin Sanomien pääkirjoituksen otsikko ”*Ammattikoulutuksella ovat edessään isot muutokset ja rajut säästöt.*” (HS 29.12.2016) ja Koti-Karjala-lehden otsikko ”*Sosionomiopinnot innostavat Kiteellä: Opiskelijoista noin puolet tulevat Keski-Karjalan alueelta ja loput pääasiassa Joensuun seudulta.*” (Koti-Karjala-lehti 1.4.2016). Jälkimmäistä otsikkoa on kommentoitu esimerkissä 9:

(9) Tämä on vain yksi havainto siitä, miten predikaatin luku ontuu. Hämmästyttää, että korkeakoulututkinnon suorittanut ilmauksen esittäjä tai jutun kirjoittanut toimittaja sanankäytön ammattilaisena erehtyy. Tämä kummallisuus ei rajoitu vain paikallislehtiin. Helsingin Sanomissa ja Ylen toimittajillakin esiintyy muotoa: *joista viisi juoksivat...*

Eräs kommentoija on kiinnittänyt huomiota uutiskielessä käytettyihin muotoihin *Valtionrautatiet irtisanovat* (pro *irtisanoo*) ja *Jokerit pelaavat* (pro *pela*). Vaikka subjektit ovat monikkomuotoisia, niiden tarkoitteena on yksiköllinen sana, tässä tapauksessa rautatieyhtymä ja jääkiekkjoukkue. Tämän vuoksi voi olla vaikea hahmottaa, taipuuko verbi yksikössä vai monikossa. Sitä ei välttämättä kielikorvakaan kerro. Valtionrautateiden tapauksessa hämmennystä lisää luultavasti vielä se, että siitä käytetään yleisesti yksikkömuotoista lyhennettä VR.

Kielenhuollon kanta on, että kun lauseen alussa oleva subjekti on monikossa, käytetään myös monikkomuotoista verbiä (*Valtionrautatiet irtisanovat*). Kun taas monikollisena subjektina on nimi (esim. *Jokerit*), voi verbi olla joko yksikössä tai monikossa. Kyse on painotuserosta: yksikkö korostaa kokonaisuutta ja sanan nimimäisyyttä, monikko taas yksittäisiä jäseniä. (OP, > Verbi yksikössä tai monikossa: verbin edellä monikkomuotoinen sana (allergiat, Leijonat.)

Vastaavasti yksikön käyttämisestä oletuksenmukaisemman monikon sijaan on lähetetty talkoisiin 27 havaintoa, joista affektisia on 10 kappaletta. Osassa näistä kiinnitetään huomiota puhekieliseen ilmaisutapaan (*ne tulee pro he tulevat ; kustannukset oli pro olivat*). Yleisin yksittäinen sana on *markkina*, joka esiintyy eri kommentteissa yhteensä kuusi kertaa (esim. *markkina rauhoittui pro markkinat rauhoittuivat*). Pari kommentoijaa on huomannut yksikkömuotoista sanaa käytettävän erityisesti liike-elämän kielessä. Esimerkissä 10 kommentoijaa pohtii, miksi hänen mielestään loogisempi monikkomuoto on korvattu yksiköllä ja mihin uusi käytäntö perustuu:

(10) viime [sic!] aikoina on yleistynyt *markkina*-sanan käyttö, siis yksikkömuodossa. Minusta aikaisemmin käytetty monikkomuoto, *markkinat*, on loogisempi ja oikeampikin. Markkinat, kysynnän ja tarjonnan kohtaaminen, ei ole yksi tapahtuma, vaan ajallisesti ja sijainniltaan hyvin laaja tapahtumasarja. Pitäisikö nyt ruveta puhumaan Iisalmen syysmarkkinasta? :) Tosiaan, mihin tämä uusi käytäntö perustuu, vai onko se vaan jonkun keksimä uusi muoti?

Markkina-sanan yksikkömuotoista käyttöä on epäilty myös englannin kielen vaikutukseksi, kuten käy ilmi esimerkistä 11. Kommentin lähettäjä on kiinnittänyt huomiota muodon käyttöön nuoren analyttikon puheessa.

(11) ”Tämä tuote erottuisi jotenkin ratkaisevalla tavalla muista tuotteista *siellä markkinassa*.” Kielenpiirre: ko. leksikaalistunut muoto esiintyy yleensä monikossa ja ulkopaikallissijoissa: esim. olla markkinoilla. Esimerkissä piirre kuitenkin on sisäpaikallissijoissa ja yksikössä. Tulee mieleen englannin vaikutus (in the market).

Siitä huolimatta, että *markkina*-sanan yksiköllinen käyttö tuntuu sotivan monen kielitajua vastaan, Kielitoimiston sanakirja antaa sille merkityksen ’markkina-alue’ ja ilmauksen käyttöalaksi on merkitty talouden kieli. Yksiköllinen muoto on siis myös yleiskielisessä käytössä. Monikolliselle muodolle *markkinat* on puolestaan annettu useampia merkityksiä, kuten ’kysyntä ja tarjonta sekä niihin liittyvä hinnanmuodostus, kaupalliset suhdanteet, jnk hyödykkeen kauppa kokonaisuutena’. *Markkinat*-muotoa voidaan käyttää myös kuvaannollisessa merkityksessä, esimerkiksi puhuttaessa sinkkumarkkinoista.

Eija-Riitta Grönros toteaaakin jo vuonna 2004 julkaistussa artikkelissaan, että yksiköllisen *markkina*-sanan merkitys on eriytynyt monikollisesta muodosta ja että sanat ovat enää vain osittain samanmerkityksisiä (Grönros 2004). Vaikka *markkina*-sanan yksiköllinen käyttö tuntuu edelleen herättävän paljon affektisia kommentteja, kyseessä ei siis myöskään ole uusi kielenkäytön ilmiö.

Niin ikään *olosuhde*-sanana yksikkömuotoinen käyttö totutun, monikollisen *olosuhteet*-muodon sijaan kirjoitti neljä kommenttia. Eräässä humoristiseen sävyyn kirjoitetussa affektisessä kommentissa (11) on kiinnitetty huomiota ilmauksen käyttöön Yleisradiossa:

(11) Viimeisenä, mutta ei vähäisimpänä pääsee parrasvaloihin Yleisradion Urheilutoimitus ja varsinkin sen asiantuntijat. Kun he kerran toisensa jälkeen, käyttävät sanaa *olosuhteet* muodossa *olosuhde*, on lempeinkin meistä valmis tuomitsemaan heidät vähintäänkin jalkapuurangaistukseen lähimmällä kirkonmäellä.

4.2.2. Infinitiivimuodon valinta

Toiseksi eniten kommentteja liittyy *pystyä tehdä* -rakenteeseen, josta on lähetetty talkoisiin 34 havaintoa. Havainnoista puolet on affektiivisia eli rakenne herättää paljon tunteita. Seitsemässä kommentissa kiinnitetään lisäksi huomiota *joutua tehdä* -rakenteeseen ja niin ikään seitsemässä kommentissa *täytyä tehdä* -tyyppiseen rakenteeseen. Havainnon lähettäjien mukaan A-infinitiivin avulla muodostettavat rakenteet ovat yleisiä niin median kiellessä kuin myös arkipuheessa. Monet ovat huomanneet rakenteen olevan erityisesti nuorten suosiossa, kuten käy ilmi myös esimerkistä 12:

(12) Ai juu, sitten on vielä tämä *pystyä tehdä*, jonka suhteen olen vinkaisten alistanut jo kauan sitten. Kaikki nuoret sanovat niin. Ilmeisesti sukupolvikysymys.

Rakennetta kuvaillaan muun muassa ”oudoksi infinitiivin käytöksi”, joka ”kuulostaa kamalalta”. Herää kysymys siitä, miksi rakenne jatkaa voittokulkuaan, vaikka se tuntuu herättävän selvästi enemmän negatiivisia kuin positiivisia tunteita. Onko kyse vain välinpitämättömyydestä kielioppisääntöjä kohtaan vai siitä, ettei rakenteen käyttöä todella hallita? Vain harva affektisen kommentin jättänyt pohtii, mistä rakenteen yleistymisen johdetaan. Esimerkin 13 lähettäjä on kuitenkin sitä mieltä, että kyse todella on kieliopin taitamattomuudesta:

(13) Aluksi ihmettelin, että eivätkö ihmiset jaksa puhua kunnolla, mutta olen päätenyt pikemminkin tulokseen, että aika moni ei todella osaa.

Useampi kommentoija pohtii rakenteiden yleiskielisyyttä ja sitä, ovatko ne ylipäättään oikeaa suomen kieltä. Esimerkin 14 lähittäjän mukaan *pystyä tehdä* -tyyppinen rakenne kuulostaa oudolta:

(14) Olen tottunut muotoon *oppii, joutuu, pyrkii jne TEKEMÄÄN*. Tämä nykyinen puhetapa kuulostaa oudolta. En ole huomannut kenenkään kiinnittäneen tähän muutokseen huomiota. Onkohan sitä käsitelty Kielitoimistossa?

Esimerkin 15 lähettäjä puolestaan miettii, onko yleiskielen normeja kenties väljennetty:

(15) Haluaisin tietää, onko näidenkin verbien osalta käytäntöä laajennettu, kuten laajennettiin alkaa-verbin osalta v. 2014. Tuolloin päätettiin, että on oikein sanoa *alkaa tekemään* tai *alkaa tehdä*. Sitä ennen oikeaa kieltä oli vain jälkimmäinen ilmaus.

Pari kommentoijaa näkee yhtäläisyyden rakenteiden *pystyä tehdä* ja *alkaa tekemään* välillä. Erään mielestä *alkaa tekemään* -muoto tuntuu vielä omituiselta, mutta hän uskoo tottuvansa siihen ajan mittaan. Hän pohtii kuitenkin, ”onko nykysuomen mukaan oikein sanoa *en pysty tulla tänään*”. Kommentoija on tavannut muotoa television keskusteluohjelmissa. ”Pitäisikö peräti hyväksyä muoto ’*en pysty pelaa*’, kuten nuorten kuulee sanovan”, hän pohtii.

Esimerkin 16 kommentoijan mielestä A-infinitiivimuodon käyttäminen *pystyä*-verbin yhteydessä on epäloogista, kun vertaa sitä *alkaa tekemään* -rakenteeseen.

(16) [– –] Juuri kun pitkään jatkuneen väännön jälkeen hyväksyttiin alkaa-verbin yhteydessä ns. pitkä infinitiivi (*alan tekemään*), niin *pystyä*-verbin yhteydessä on alettu epäloogisesti käyttää lyhyttä muotoa (*en pysty tehdä!*). [– –] Onko tämä vuodatus turhaa nipottamista vai uudistuuko kieli juuri niin, että kaikesta tulee hyväksyttyä, kun sitä tarpeeksi toistetaan?

Kielitoimiston ohjepankin mukaan verbejä *pystyä* ja *joutua* käytetään eri tavalla yleiskielessä ja puhekielessä. Yleiskielessä ne vaativat seurakseen *tekemään*-tyyppisen verbimuodon, mutta puhekielessä ja erityisesti nuorten kielessä ne esiintyvät yleisesti myös *tehdä*-tyyppisen verbimuodon kanssa (*pystyy mennä ; menee(n), joutuu tehdä ; joutuu tekeen*) *Pystyä*- ja *joutua* -verbien puhekielinen käyttö onkin lisääntynyt selvästi. (OP > Rektioita: *pystyy tekemään* vai *pystyy tehdä*?)

Pystyä tehdä -rakenne on ikään kuin *alkaa tekemään* -rakenteen käänteinen versio. Molemmissa on kyse infinitiivimuodon valinnasta: *pystyä tehdä* -rakenteessa käytetään *tehdä*-verbin A-infinitiivimuotoa yleiskielisen MA-infinitiivin illatiivin sijaan. *Alkaa tekemään* -rakenne oli pitkään puhekielinen, mutta nykyään sitä käytetään rinnakkain A-infinitiivisen *alkaa tehdä* -muodon rinnalla.

Alkaa tekemään -rakenteen käyttöä koskien on lähetetty kahdeksan kommenttia, joista peräti seitsemän on affektisia. Tämä on merkille pantavaa, sillä vaikka rakenne hyväksyttiin osaksi yleiskieltä jo vuonna 2014, se herättää edelleen tunteita. Suurin osa havainnon lähettäjästä suhtautuu rakenteeseen kriittisesti, eikä sitä olisi heidän mukaansa pitänyt hyväksyä osaksi yleiskieltä, kuten käy ilmi esimerkistä 17.

(17) *Aletaan tekemään* olisi ollut syytä pitää ei-suositeltuna ilmaisuna. PS. Voitaisiinko saada takaisin norminmukaiseksi vain muoto *alkaa tehdä*, ja norminvas-
taiseksi *alkaa tekemään*

Esimerkin 18 kommentoija näkee jo valoa tunnelin päässä:

(18) Vaikka sanonta *alkaa tekemään* tuntuu vielä omituiselta, niin kaipa siihen ajan mittaan alkaa tottua.

Esimerkissä 18 voi havaita myös ripauksen sarkasmia: kommentin lähettäjä käyttää muotoa *alkaa tottua* ja haluaa kenties näin korostaa sitä, ettei MAAN-muoto, ainakaan tois-
taiseksi, kuulu hänen käyttämiinsä rakenteisiin.

On vaikea arvioida, johtuuko kommentoijien kriittisyys siitä, että he ovat koulussa oppineet, että vain *alkaa tehdä* -rakenne on yleiskielinen vai onko kenties normin väljentämisen saama mediahuomio vahvistanut sen vastustajien asenteita.

Joukossa on myös yksi positiivinen kommentti, joka lienee aineistoni harvoja myönteisesti värittyneitä affektisia kommentteja:

(19) *Alkaa -mään* -muoto on omaa maailmaani haitannut vain joutuessani sitä äidinkielen opetuksessa pitkällä urallani oppilaiden töistä alleviivailemaan - eräs nuorempi kollegani ilmoitti tekevänsä niin koko loppuikänsä! Kun uudistus viimein tehtiin, laskin silloisista luettavinani olevista kirjoitelmista, että noin 80-90 % lounaisen siirtymämurteen alueella asuvista oppilaistani oli *alkanut tekemään*. Lipunnosto uudistukselle - taisi olla Runebergin päivä.

Esimerkin 19 opettaja toteaa, että *alkaa tekemään* -muodon hyväksyminen oli helpotus, sillä suurin osa oppilaista käytti rakennetta joka tapauksessa, ja jatkuva punakynän käyttö aiheutti vain opettajille turhaa työtä. Suomen kielen lautakunta toteaa saman *alkaa tekemään* -rakenteen hyväksymistä käsittelevässä tiedotteessaan: kasvava joukko suomalaisia ei ole omaksunut yleiskielen normia kouluopetuksesta huolimatta, vaan pitää muotoa tyyliltään neutraalina. Tämän vuoksi rakennetta näkee käytettävän usein myös huolitelluiksi tarkoitetuissa teksteissä. (Kotimaisten kielten keskus 2014.)

Kuten olen tuonut esille luvussa 2, *alkaa tekemään* -rakenteen saattaminen yleiskieliseksi oli pitkä ja paljon keskustelua herättänyt prosessi. Kuten oman aineistoni kommentteista käy ilmi, rakenne herättää edelleen keskustelua – puolesta ja vastaan. Rivien välistä voi myös lukea, että osa kommentoijista olisi toivonut suomen kielen lautakunnan pitäytyvän aiemmassa linjauksessaan olla hyväksymättä rakennetta yleiskieliseksi. On silti syytä muistaa, että normin väljentämiseen vaikutti – ja vaikuttaa edelleen ennen kaikkea kieliyhteisön enemmistön kanta, jota myös lautakunnan on kuunneltava. Alun perin länsimurteinen *alkaa tekemään* -muoto oli viimeisten kolmen vuosikymmenen aikana levinnyt ympäri Suomen, ja se oli käytössä niin arkipuheessa kuin myös vaativissa asiateksteissä. (Eloranta–Leino 2017: 194–196.)

4.2.3. Omistusliitteen käyttö

Kolmanneksi eniten kommentteja, yhteensä 25 kappaletta, kirvoittivat havainnot siitä, että omistusliitettä käytetään entistä harvemmin yleiskielisiksi tarkoitetuissa teksteissä. Muutama havainto koski myös omistusliitteen liikakäyttöä, esim. *sai tämän kautensa ensimmäisen voittonsa* (pro *sai tämän kauden ensimmäisen voittonsa*) tai omistusliitteen liittämistä väärään sanaan, esim. *hänen rakentama talonsa* (pro *hänen rakentamansa talo*). Muutamassa tapauksessa on kyse myös persoonapronominin tai viittauskohteen puuttumisesta. Esimerkissä 20 persoonapronomini on tippunut pois.

(20) Käytämme *kanssaan* (pro *hänen kanssaan*) yhteisiä takkeja, huiveja ja farkkuja. Kuva on *kotoaan* (pro *hänen kotoaan*), kun kutsuivat perheemme brunssille.

Omistusliite jätetään pois niin arkikeskusteluissa kuin radio- ja tv-ohjelmissa, kuten esimerkiksi 21 käy ilmi:

(21) Heikoin lenkki tv-ohjelmassa juontaja joka ohjelman alussa sanoo: *Teidän tehtävä* on, vaikka helpompi, nopeampi ja oikeampi tapa olisi sanoa, *tehtävänne* on.

Kiinnostava talkoohavainnoista nouseva piirre on ns. *huolissaan*-tyypin yleistyminen – siihen liittyen on lähetetty peräti 23 havaintokomenttia. Kyseessä on tapaa tai olotilaa tarkoittava ilmaustyyppi, jossa 3. persoonan omistusliite viittaa 1. tai 2. persoonaan: *olette huolissaan* (pro *huolissanne*). Havainnon lähettäjien mukaan *huolissaan*-muotoa käytetään viitattaessa kaikkiin persooniin. Omassa aineistossani on kiinnitetty huomiota myös muotoihin *olen polvillaan; pahoillaan; päissään; käännyin selälleen; voisitteko kääntyä kyljelleen*.

Esimerkki 22 osoittaa, kuinka 3. persoonan omistusliitettä ja taipumatonta muotoa (*selälleen, kyljelleen*) käytetään viittaamassa 1. tai 2. persoonaan. Monelle *huolissaan*-tyypin käyttö on tuttua myös poliitikkojen puheista (esimerkki 23).

(22) Minä *käännyin* selälleen sen sijaan että sanoisi *käännyin selälleni* (makaamaan). Hoitajat/lääkärit myös pyytävät potilasta: ”Voisitteko *kääntyä kyljelleen*”.

(23) Kyllä meidän pitää olla *huolissaan* Euroopan pakolaistulvasta. Minä olen huolissaan myös yhteiskuntasopimuksen toteutumisesta.

Mistä taipumattoman muodon käytön suosio sitten johtuu? Esimerkissä 24 epäillään, että kyse on puhe- ja kirjakielen sekoittumisesta:

(24) Käytetään siis minkä tahansa persoonamuodon yhteydessä kolmannen persoonan taiputusta olla-verbin kanssa, esim. oletteko te siellä aivan *innoissaan* näistä talkoista. Tätä kuulee paljon sekä puhutussa kielessä että laululyyrikoissa. Liekö kyse puhe- ja kirjakielen sekoittumisesta.

Kaikki eivät kuitenkaan ymmärrä taipumattoman muodon käytön suosiota, ja monet pitävätkin muotoa virheellisenä:

(25) On vaikeaa ymmärtää, miksi tällainen on yleistynyt. Eiväthän ihmiset koskaan sano esimerkiksi *minä olin päissään* tai *te ette ole järjissään* tai *sinä olet haaveissaan* – miksi siis tv- ja radiohaastatteluissa voi kuulla kysyttävän *oletteko huolissaan tästä ilmiöstä* ja vastattavan *en minä ole huolissaan*?

Esimerkissä 25 mielenkiintoista on, että kommentoija nostaa esille taiputtamattomia muotoja (*päissään, järjissään, haaveissaan*), joita ei hänen mukaansa koskaan käytetä ja vertaa niitä haastatteluissa kuulemaansa *huolissaan*-tyyppiin, jonka käyttöä hän niin ikään paheksuu. Siitä huolimatta, että saman kivettyneen muodon käyttäminen kaikissa persoonissa on yleiskielen vastaista, se on silti yleistä puhekielessä. Voi olla, ettei kommentoija ole törmännyt tällaisten muotojen käyttöön omassa tuttavapiirissään tai ikäryhmässään ja ajattelee siksi, ettei niitä käytetä ollenkaan.

Ilmaustyyppissä *olen huolissaan* aines *-an* ei oikeastaan olekaan enää 3. persoonan omistusliitteen tehtävässä, vaan se on kivettynyt olotilan adverbien johtimeksi. Saman mallin mukaan käytetään muitakin vastaavantyyppisiä sanoja, kuten *olen pahoillaan, innoissaan, nälissään; makaat selällään; tulemme mielellään*. Kivettyneisyydestään huolimatta muotojen taipumattomuus on puhekielelle ominainen piirre, ja yleiskielessä muodot taipuvat edelleen tekijän tai kokijan persoonan mukaan: *olen pahoillani, makaat selälläsi* jne. (Polso 2017.)

Ilmaustyyppi tuntuu yleistyneen kaikkialla, niin arkikielessä kuin myös vaikkapa laulujen sanoituksissa. Mielenkiintoista onkin, että vaikka arkikielessä käytetään yleisesti 3. persoonan omistusliitettä viittaamassa 1. tai 2. persoonaan, laulujen sanoituksissa se kiinnittää huomion tai jopa särähtää korvaan virheellisenä muotona. Havaintokommentin lähettäjät ovat kiinnittäneet huomiota esimerkiksi Jannan Läpinäkyvä-kappaleessaan käyttämään ilmaukseen *olen polvillaan* (pro *polvillani*). Yleiskielen vastaista käyttöä on havaittu myös Anna Puun Matkalla-kappaleessa, jossa hän laulaa ”Vasen kaista liikkuu minä pysyn *paikoillaan*” (pro *paikoillani*) ja Sannin kappaleessa ”2080-luvulla”: ”Sun flanellii haluan lainata, *pikkupäissään* (pro *pikkupäissäni*) kesäiltana”.

Vaikka omistusliitteet kuuluvat normitettuun yleiskieleen, niiden käyttö vaikuttaa koko ajan vähentyvän. Yhtenä syynä on varmasti sosiaalinen media, jossa viestiminen on tyyliltään rentoa, mutta vaatii käyttäjältään nopeutta ja tehokkuutta. Siksi onkin kätevää käyttää samaa, mukautumatonta liitettä kaikkialla.

4.2.4. Juurikin

Yleiskielen seurantatalkoisiin on lähetetty 22 *juurikin*-sanaa koskevaa havaintoa, joista 14 kappaletta eli noin kaksi kolmasosaa on affektiivisia. Lisäksi ilmauksesta *juurikin niin / juurikin näin* on lähetetty neljä havaintoa. *Juurikin*-sanaa affektiivisesti kommentoineiden mielestä *kin*-partikkeli on turha ja merkityksetön; sen ei koeta tuovan sanalle lisäarvoa. Kommentoijat ovat kiinnittäneet huomiota sanan käyttöön kaikessa median kielessä, ja sen koetaan yleistyneen erityisesti puhutussa kielessä. *Juurikin*-sanaa pidetään ”kummallisena” ja sen koetaan ”yleistyneen pelottavasti”. Eräs kommentoija kirjoittaa, että ”mielestäni partikkeli *juuri* ei taivu miksiäkään muuksi, eikä siihen voi lisätä *-kin* päätettä, kun sitä käytetään lauseessa merkityksessä 'aivan' tai 'ihan'! Olenko oikeassa?”

Parin kommentoijan mielestä sanalla on kyllä paikkansa, mutta vain silloin kun puhutaan hampaiden tai puiden juurista:

(27) Mielestäni tuo sana sopii ilmaisuun: Myrskyn jälkeen mäellä seisoj pystyssä ainoastaan iso mänty, joka ei ollut menettänyt tuiverruksessa edes yhtään oksaa ja runko oli pysynyt aivan pystysuorassa, joten sillä täytyy olla vahva *juurikin*.

Kielitoimiston ohjepankin mukaan *-kin* on hyvin herkästi tarrautuva liite, jonka kiinnittymistä uusiin sanoihin tyyliltään neutraalit mallit (*sittenkin, ainakin, kuitenkin*) vahvistavat. Joihinkin vähemmän vakiintuneisiin *-kin*-liitteellisiin sanoihin sisältyy kuitenkin tunnepitoisuutta ja ehkä myös leikillisyyttä (*juurikin, aivankin, melkokin*). Kotus arvelee,

että osa tällaisista leikillisistä ja arkityylisistä ilmauksista neutraalistuu ajan myötä. (OP, > Liitteet -kin ja -kaan/-kään: juurikin, ei juurikaan.)

Ilmausta *juurikin niin* on seurantatalkoissa kuvailtu ”sanonnaksi, jolla korostetaan jotakin asiaa, sen merkitystä”. Liitteen *-kin* tarpeellisuudesta ollaan silti montaa mieltä:

(28) *Juurikin niin* -ilmaisu levisi vuonna 2015 kuin kulovalkea ja tuntuu pysyvän suosikkina edelleen. En pysty päättämään, onko ilmaisussa järkeä tai onko se edes oikein muodostettu. Kielen koristelu tällä tavoin tuntuu turhalta.

Juurikin-sanana *kin*-liitteen tarpeellisuudesta on käyty keskustelua jo hyvän aikaa. Palander on huomannut, että *juurikin*-muotoa käytetään internetin keskustelupalstoilla erityisesti edellistä puheenvuoroa kannattavissa, painokkaissa *juurikin niin*, *juurikin näin* -vastauksissa. Palanderin mukaan *juurikaan-* ja *juurikin*-muodot ovat esimerkki siitä, miten kielessä syntynyt uudennos sysää liikkeelle seuraavan uudennoksen. *Juurikaan*-muodon oikeakielisyydestä käytiin keskustelua vuosikymmenten ajan, sillä *-kaan*-liitettä pidettiin puhekielisenä ja tarpeettomana. (Palander 2011.) Pikku hiljaa muoto on kuitenkin vakiinnuttanut asemansa, ja nyt sitä voidaan pitää jo täysin yleiskielisenä. Voi hyvin olla, että *juurikin*-muodon tapauksessa käy samoin.

4.2.5. Lähiaikoina (pro viime aikoina)

Ajanilmaus *lähiaikoina* on kirvoittanut peräti 18 kommenttia, joista puolet on affektisia. Jokainen kommentoija on kiinnittänyt huomiota ilmauksen totutusta poikkeavaan käyttöön: ilmausta käytetään viittaamassa menneeseen aikaan, vaikka Kielitoimiston sanakirjan mukaan sanan *lähiaika* merkitys on ’tulevaisuudessa lähellä oleva aika’. Ilmauksen alkuperäinen merkitys tuntuu siis hämärtyneen ja käyttöala laajentuneen. Kielitoimiston sanakirjan yksi esimerkkivirke tosin on ”Ihan *lähiaikoina* [paremmin: äskettäin, viime aikoina] en ole häntä tavannut”. Lähimenneisyyteen viitattaessa tulisi kuitenkin sanakirjan mukaan käyttää enemmän muotoja *äskettäin* tai *viime aikoina*.

Mielenkiintoista on, että vaikka *lähiaikoina* menneisyyteen viittaavassa merkityksessään on periaatteessa Kielitoimiston hyväksymä, se herättää runsaasti affektisuutta. Useamman kommentoijan mukaan ilmausta käytetään heidän kielitajunsa ja koulussa oppimansa normin vastaisesti. Ilmaus on yleinen niin puhutussa kuin kirjoitetussakin kielessä. Kielihavainnon lähettäneet ovat törmänneet ilmauksen kummastuttavaan käyttöön esimerkiksi uutisteksteissä (”Kyseessä oli kolmas vierailu Puolaan *lähikuukausien aikana*”)

sekä säätiedotuksissa ("Lähiaikoina on satanut paljon lunta"). Näissä *lähi*-sanalla viitataan menneisyyteen yhteyksissä, joissa on perinteisesti käytetty *viime*-sanaa (*viime kuukausien aikoina*, *viime aikoina*). Esimerkin 29 kommentoija on huomannut, että jopa toimittajat sekoittavat ilmaukset *viime aikoina* ja *lähiaikoina*.

(29) Minua kovasti häiritsee jopa ammattitoimittajien sotkeentuminen ilmaisuissa *viimeaikoina* [sic!] vs. *lähiaikoina* (aikoina, päivinä vuosina jne.). Saataan sanoa "*lähiaikoina* on satanut paljon lunta", vaikka selvästi kyse on viimeajoista. Lähiaikoina on suomalainen futuurin korvike. Kukapa tässä kieltä täysin hallitsisi, mutta jotkut asiat vain särähtävät korvaan.

Esimerkissä 30 tuodaan esille, ettei *lähiaikoina*-ilmauksen ajallista viittaussuhdetta ole välttämättä helppo hahmottaa:

(30) Useimpien kielikorva ei sano, ei minunkaan kovin hyvin, että kumpaan suuntaan ajassa *lähiaikoina* viittaa. Sitä käytetäänkin väärin jatkuvasti kaikkialla viittaamaan lähimenneisyyteen.

Maija Länsimäki (1997) kirjoittaa jo parikymmentä vuotta sitten julkaistussa artikkelissaan, että *lähiaikoina*-ilmauksen merkityksen hämärtymiseen ovat ilmeisesti vaikuttaneet sanat *lähihistoria* ja *lähimenneisyys*, joita käytetään yksinomaan menneisyyteen viittavina. *Lähiaikoina*-ilmauksen merkitys näyttäisikin laajentuneen tulevaisuudessa lähellä olevasta ajasta ylipäätään lähellä olevaan aikaan.

4.2.6. Ketä (pro joka), ketä (pro kuka)

Kuka-pronominin partitiivimuodon eli *ketä*-muodon käytöstä *joka*-pronominin tilalla lähetettiin seurantatalkoisiin 15 havaintoa, joista affektisia on noin puolet, kahdeksan kappaletta. Havainnoista kahdeksan koskee *ketä*-muodon käyttöä pronominin *kuka* tilalla ja kuusi *ketä*-muodon käyttöä pronominin *joka* tilalla.

Kommentoijat ovat huomanneet *ketä*-muodon yleistymisen kaikkialla, niin televisiossa ja radiossa kuin myös yleisesti puhekielessä. *Ketä*-muodon käyttöä on havaittu niin lasten ja nuorten kuin myös ”oppineiden ihmisten” kielessä. Useampi on huomannut sanaa käytettävän erityisesti urheiluohjelmassa, esimerkiksi seuraavanlaisissa yhteyksissä:

(31) Urheilijat, *ketä* on leirillä, on valittu maajoukkueeseen.

(32) Ne, *ketä* pelasi viime kerralla ovat nyt levossa.

Esimerkeissä 31 ja 32 *ketä*-muoto korvaa pronominin *jotka*. Huomionarvoista on, että *ketä*-pronominia seuraava predikaatti on aina yksikössä, vaikka pronominin viittauskohteena olisi monikollinen subjekti.

Aineistossani on kahdenlaisia esimerkkejä *kuka*-pronominin korvaamisesta *ketä*-prominilla. Pronomini korvataan toisella usein kysymyslauseiden alussa. Eräs kommentin lähettänyt kertoo lasten ja nuorten käyttävän esimerkiksi rakennetta ”*ketä* lähtee pelata jalista”, jossa kysymyslauseen alussa oleva interrogatiivipronomini *kuka* on korvattu *ketä*-muodolla. Myös lauseensisäinen pronomini voidaan korvata toisella, kuten seuraavissa esimerkeissä:

(33) Ei sil oo välii *ketä* sen teki, syyllinen on saatava kiinni!

(34) En ole varma, *ketä* siihen osallistuu. *Ketä*-sanan käyttö korvaamassa *kuka* /*ketkä*-sanaa.

(35) Hän on hyvä ystäväni, *ketä* on tukenut minua.

Yleisyydestään huolimatta *ketä*-muodon yleiskielen vastainen käyttö on kirvoittanut paljon affektisia kommentteja:

(36) Mielestäni *ketä*-pronominin yleistynyt käyttö *joka*- tai *jotka*-pronominin sijaan ei ole hyvää yleiskieltä. Ilmiö ei ole uusi, olen ihmetellyt tätä kielen ilmiötä jo kymmenkunta vuotta.

(37) Mihin ovat kadonneet relatiivipronominin *joka*, *jotka*, *joita* jne.? Jopa oppineet ihmiset käyttävät *ketä* joka paikassa. Kyllä tästä pitäisi joku äläkkä nostaa tai sitten hyväksyä *ketä* joka paikkaan. Kyllähän siihenkin tottuu.

(38) Televisiossa ja radiossa nykyisin käytetään pronominia *ketä* pronominiensa *kuka*, *ketkä*, *joka*, *jotka* tilalta, se käy korvaan. Varsinkin nuoret käyttävät sitä yleisesti.

Kuten esimerkissä 36 todetaan, uudesta kielenilmiöstä ei ole kyse. Matti Vilppula (2000) toteaa, että *ketä*-muoto on ollut muodissa jo 1920-luvun Helsingin slangissa. Palanderin (2016) mukaan *ketä* ei ole enää länsisuomalainen ilmiö, vaan se on levinnyt Turun seudulta pääkaupunkiseudulle ja sieltä edelleen esimerkiksi opiskelijoiden mukana ympäri Suomen.

Nominatiivimaisesta käytöstään huolimatta *ketä* on *ken*- ja *kuka*-sanojen yksikön partitiivimuoto eikä näin ollen sovi yleiskielisessä tekstissä korvaamaan *joka*- tai *kuka*-muotoja. On kuitenkin hyvä huomata, että joillakin murrealueilla *ketä*-muodolla on puhekielessä myös merkitys ’kuka’. (OP, > Pronominin: kuka, ketä.)

4.2.7. Paikallissijojen käyttö

Paikallissijojen käyttöön liittyviä kommentteja on lähetetty yhteensä 15 kappaletta, joista affektisia on 5 kappaletta. Useissa kommentteissa toistuvat havainnot siitä, että ulkopaikallissijoja käytetään entistä useammin sisäpaikallissijojen sijaan. Eräs kommentoija kertoo törmänneensä useamman kerran ilmaukseen *olla mustikkametsällä*.

Toinen kommentoija pitää *metsällä*-muotoa harhaanjohtavana. Hän kuvaa ulko- ja sisäpaikallissijaisten muotojen eroa seuraavasti:

(39) Itse ymmärrän, että kun ollaan *metsällä*, ollaan metsästävässä riistaa. Kun ollaan keräävässä marjoja tai sieniä metsästä, ollaan metsästävässä tai sienestävässä tai marjassa/sienessä. Jostain syystä tuo *sienimetsällä* ottaa kovasti omaan kielikorvaani. Lieneekö kuitenkin ihan ok ilmaus?

Talkoohavainnon lähettäjät ovat kiinnittäneet huomiota adessiivimuodon yleistymiseen inessiivin kustannuksella myös seuraavissa yhteyksissä: *viime syksyllä*, *opiskella Sibelius-Akatemialla*, *olla töissä ulkoministeriöllä*, *tehdä tutkinto yliopistolla*, *seurata ohjelmaa Yle Puheella*, *mennä toimistolle*. Esimerkissä 40 sisäpaikallissijaisen muodon käyttäminen hämmentää kommentoijaa:

(40) ”Ohjelma on kuultavissa / nähtävissä Yle Areenassa.” Miksi sisäpaikallissija? [sic!] Mielestäni pitäisi sanoa Areenalla, kuten sanotaan, jos tarkoitetaan areenaa sen alkuperäisessä merkityksessään, siis ulkona sijaitsevaa esityspaikkaa.

Esimerkit osoittavat mielenkiintoisella tavalla, että sisä- ja ulkopaikallissijojen käyttöön liittyy runsaasti tilanteista vaihtelua. Sama sana saa eri käyttöyhteyksissä eri merkityksen. Esimerkiksi juuri sana *areena* taipuu eri sijamuodossa sen mukaan, viitataanko sillä esiintymisareenaan tai julkisuuden näyttämöön (*esiintyä areenalla*, *astua areenalle*) tai vaikkapa Yle Areenaan (*katsoa sarja Yle Areenasta*). Perinteisessä merkityksessään sana *areena* taipuu siis adessiivimuodossa, mutta viitattaessa verkkopalveluihin käytetään pääsääntöisesti inessiivimuotoa *Yle Areenassa* (vrt. *Katsomossa*, *Ruudussa*).

Oma lukunsa on paikkakuntien nimien taivuttaminen. Muutama kommentoija on kiinnittänyt huomiota paikkakunnan nimen totutusta poikkeavaan taivutukseen: ”*Nilsiällä* (pro *Nilsiässä*) huuhdellaan vesijohtoja” ja ”*Akaalla*” (pro *Akaassa*) teollisuushallin polttaneet nuorukaiset saatu kiinni”. Joidenkin paikannimien taivutustapa ei ole vakiintunut, vaan sisä- ja ulkopaikallissijaisia muotoja käytetään rinnakkain. Esimerkiksi Mäntyharju ja Mynämäki taipuvat sekä inessiivissä että illatiivissa. (Welin 1997.)

Sijamuotojen käyttöön liittyy myös totutusta poikkeava rektioiden käyttö. Talkookommentin lähettäneet ovat kiinnittäneet huomiota esimerkiksi muotoihin *huomauttaa jotakuta* ja *tiedottaa jotakuta* [pro huomauttaa / tiedottaa *jostakin* (asiasta)]. *Huomauttaa jotakuta* -muoto on kirvoittanut 7 kommenttia, joista neljä on affektisia ja *tiedottaa jotakuta* 3 kommenttia, joista jokainen on affektinen. *Huomauttaa jotakuta* -muotoa on tavattu esimerkiksi yhteyksissä *huomauttaa virkamiestä* ja *huomauttaa hallituksia*. Kaksi kommentoijaa nostaa lisäksi esille säätiedotuksissa käytetyn ilmauksen ”*veneilijöitä huomautetaan kovasta tuulesta*”. Toisen mielestä ilmaus kuulostaa ”tosi oudolta” ja toinen kuvaillee sen ”särähtävän korvaan” – hänen kielitajunsa mukaan pitäisi sanoa, että *veneilijöille huomautetaan kovasta tuulesta*. ”Vai onko tässä ehkä kyse murteiden välisestä erosta?” kommentin lähettäjä pohtii.

Tiedottaa jotakuta -muotoa affektisesti kommentoineet ovat hämmentyneet esimerkiksi muodoista *tiedottaa henkilöstöä* ja *tiedottaa kuntalaisia*. Kummallista muotoa on havaittu niin tiedotteissa kuin myös toimittajien ja viranhaltijoiden kielenkäytössä. Kommentoijien mielestä rakenteessa tulisi käyttää partitiivin sijaan allatiivimuotoa *tiedottaa jollekin: tiedottaa henkilöstölle, tiedottaa kuntalaisille*. Erään kommentoijan mielestä oikeaoppinen muoto olisi *antaa jollekin tieto*.

Kaksi kommentoijista epäilee, että allatiivimuodon käytön taustalla on informoida-verbi, joka vaatii täydennyksensä partitiivimuotoon: *informoida henkilöstöä*. Toinen heistä kirjoittaa *tiedotetaan kuntalaisia* -rakenteeseen viitaten seuraavasti:

(41) Tämä ilmaisu on nykyisin jo aivan yleinen käytäntö. Minä vanhan liiton tiedottajana kyllä *tiedotan kuntalaisille/kansalaisille*. Eihän iltasatuakaan *lueta lapsia*. Taustalla lienee informoida-sana, eli informoidaan kuntalaisia -ilmaisu. Asiasta tiedotetaan kuntalaisille.

Kielitoimiston ohjepankin mukaan *tiedottaa ihmisiä asiasta* -tyyppinen rakenne on tosiaankin informoida-verbin mallin mukainen ilmaistyyppi, jota voi pitää eräänlaisena yleiskielen rajatapauksena. Rakenteen voi katsoa kuuluvan yleiskieleen, mutta kaikki eivät pidä sitä neutraalina, sillä se poikkeaa *tiedottaa*-verbin peruskäyttötavasta ’antaa tietoa jollekulle jostakin’. Tämän vuoksi rakenne saattaa herättää myös kielteistä huomiota. (OP, > Rektioita: tiedottaa matkustajille vai matkustajia?)

Korhosen (2018) mukaan *tiedottaa*- ja *informoida* -verbejä käytetään monilla eri tavoilla, joista osa on yleiskielisiä ja osa yleistymässä olevia, muttei vielä yleiskieleen hyväksytyjä. Esimerkiksi rakenteen *tiedottaa asia* mallin mukaan on yleistymässä *rakenne informoida asia*, mutta se ei ole täysin neutraali ilmaisutapa eikä siten ainakaan vielä yleiskielen mukainen. Korhosen mukaan olisi ylipäättään aiheellista selvittää, käytetäänkö eriarakennetyyppejä vapaasti vaihdellen vai esimerkiksi tiettyä tyyppiä tietyn aihepiirin yhteydessä.

4.2.8. Koska x

Koska x -rakennetta koskevia kommentteja esiintyy aineistossani 12 kertaa, ja puolet rakenteeseen liittyvistä kommentteista on affektisia. Kommenteissa todetaan, että ilmaus on ”ärsyttävä” ja että se tuntuu ”oudolta ja vieraalta suomenkielisessä kontekstissa ja että ”sanonnasta on karsittu lauserakenteeseen kuuluvat oleelliset sanat”. Esimerkissä 42 epäillään, että *koska x* -rakenteen käyttö on seurausta kielenkäytön tehokkuuden vaatimuksesta: siitä, että paljon asiaa pitää mahtua tekstinviestin sallimaan merkkimäärään:

(42) [– –] Kielenkäyttö on toisaalta tehokasta, toisaalta ärsyttävää. Väistämättä tulee mieleen, että mistä kielestä tätä tapaa lainataan vai onko tämä vain ajan kuva: taloudellista kielenkäyttöä vähin merkein. Miksi siis jaaritella monin sanoin, kun asiansa voi ilmaista lyhennettynä. [– –]

Erään kommentoijan mukaan *koska*-sana tuntuu korvaavan *takia*- ja *vuoksi* -sanat: ”On vaikeaa, *koska Brexit*”. Eräs havainnon lähettäjä myöntää, että ärsyttävyydestään huolimatta ilmaus on käytännöllinen: ”taloudellista kielenkäyttöä vähin merkein”. Toisaalta eräs toinen on sitä, mieltä, että finiittiverbin puuttumisen *vuoksi* kuuntelijan pitää puheytydestä tietää, mistä on kyse.

Koska x -rakenne tuntuu olevan erityisesti nuorten suosiossa, mutta sitä käyttävät vanhemmatkin, kuten esimerkistä 43 käy ilmi:

(43) ”Suomen talvi masentaa, *koska pimeys*”. Meidän 13v. poika käyttää tämän tyyllisiä lauseita, mutta niin myös muutamat työkaverinikin ikään katsomatta. Myös keskustelupalstoilla internetissä olen tähän törmännyt. Ärsyttävää.

Esimerkin 44 lähittäjän mukaan *koska x* -rakenteella voidaan painottaa sanottua ja välttää samalla pitkät perustelut. Hänen mukaansa ilmausta käyttää englanninkielistä viihdettä kuluttava osa hänen kaveripiiristään sekä hänen teini-ikäinen pikkusiskonsa:

(44) Nyt on vahvasti leviämässä anglismi; *koska verot, koska aamukahvi*. Eli asia selitetään yhdellä sanalla, jonka eteen laitetaan koska (because), joskus myös; siksi, mutta, paitsi; seuraava sana on perusmuotoinen, korkeintaan moni kossa. Tällä haetaan ja osoitetaan ilmeisesti painavuutta ja pitkällisten perustelujen tarpeettomuutta, usein leikkillisestikin.

Tiina Sinnemaa on tutkinut pro gradu -työssään *koska x* -rakenteen tulkintaa. Hänen toteuttamansa kyselyn perusteella rakennetta käytetään juuri sen taloudellisuuden vuoksi: lyhyellä ja ytimekkäällä ilmauksella saadaan viesti välitettyä niin, että jokainen ymmärtää sen merkityksen. Toisaalta rakenteen käyttöön kohdistuu myös kritiikkiä. Hieman alle kolmasosa Sinnemaan haastelluista kritisoi rakenteen käyttöä ylipäättään ja sitä, ettei se ole koulussa opetetun oikeakielisyyden mukaista kielenkäyttöä vaan nuorten puhekieltä. (Sinnemaa 2015: 78–79.)

Sinnemaan (2015: 4–5) mukaan verbitöntä koska-lausetta alettiin käyttää epävirallisissa yhteyksissä vuonna 2013. Aluksi lausumaa käytettiin erityisesti ironisena tyylikeinona, mutta sittemmin ironinen affekti on vähentynyt. *Koska x* -konstruktion syntaksia ja variaatiota tutkineen Kukka-Maaria Wessmanin mukaan rakenteeseen liitetään ironisia ja tunteellisia sävyjä. Hänen mukaansa konstruktioa pidetään arkityylisenä ja affektisena, ja tekstikontekstin odotetaan sopivan yhteen näiden piirteiden kanssa. Kiinnostavaa on, että suurin osa Wessmanin teettämään kyselytestiin vastanneista pitää konstruktioa hyväksyttävämpänä puheessa kuin kirjoituksessa. Wessman uskoo tämän johtuvan siitä, että suullista vuorovaikutusta pidetään ylipäättään vapaamuotoisempana kuin kirjoitettua tekstiä. Vastaaajat myös pitävät prosodiaa tärkeänä ymmärrettävyyttä ja sujuvuutta parantavana tekijänä. (Wessman 2015: 73–74.) *Koska x* -rakenteen merkitys voi siis vaihdella käyttökontekstin ohella sen mukaan, millä äänenpainolla se lausutaan. Huomionarvoista on, ettei oma aineistoni tarjoa mahdollisuuksia lausuman prosodisten ominaisuuksien selvittämiseen.

Wessmanin (Wessman 2015: 3) mukaan ”*koska x* -konstruktiossa yhdistyy monia kiinnostavia ja tunteita herättäviä kielen muutoksen puolia: käänöslainaus, internetlingvistiikka, sävyn ilmaiseminen kieliopin keinoin ja ilmauksen käyttökontekstin laajeneminen”.

4.3. Muita kielenpiirteitä

Tarkastelemieni kielenpiirteiden lisäksi aineistossani on myös monia muita kiinnostavia kielenpiirteitä, jotka jouduin aineiston rajaamisen vuoksi jättämään tämän tutkimuksen

ulkopuolelle. Ne liittyvät kuitenkin usein tarkastelemini laajempiin kielenilmiöihin. Tässä luvussa tarkastelen ilmausten merkityksen muuttumista ja laajentumista sekä ärsyttävänä pidettyjä muoti-ilmauksia, kuten *parhautta*-sanaa.

4.3.1. Ilmausten merkityksen muuttuminen ja laajentuminen

Luvussa 4 tarkastelin ilmauksen *lähiaikoina* merkityksen laajentumista: sillä viitataan lähitulevaisuuden lisäksi entistä useammin menneeseen aikaan. Seurantatalkoisiin on lähetetty runsaasti esimerkkejä muistakin sanoista ja rakenteista, joiden merkitys on muuttunut tai laajentunut. Tällaisia ovat esimerkiksi verbit *kustantaa* (pro *maksaa*), *tippua* (pro *pudota*) ja *lähteä liikenteeseen* (pro *lähteä liikkeelle*).

Sanonta *lähteä liikenteeseen* on kerännyt peräti 12 kommenttia, joista yli puolet on affektisia. Kommentoijia tuntuu häiritsevän erityisesti se, kun jonkin asian aloittamisesta puhutaan *liikenteeseen lähtemisenä*, vaikka heidän kielitajunsa mukaan oikeampi muoto olisi *lähteä liikkeelle*. Tämä käy ilmi esimerkeistä 45 ja 46.

(45) Minua on pitkään häirinnyt, kun jatkuvasti kuulee sanottavan ""lähdetään liikenteeseen"" jostakin. Kuitenkaan ei ole kyseessä liikenteen sekaan menosta, eikä yleensääkään liikkeelle lähdestä, vaan jonkun aiheen käsittelyn aloittamisesta.

(46) *Lähteä liikkeelle* on alkanut korvautua ilmaisulla *lähteä liikenteeseen*. Huono juttu. Liike ja liikenne ovat kaksi eri asiaa. Kumma että lyhyempi ilmaus korvautuu pitemmällä. Onkohan muutos lähtenyt alkuaan huumorista. Siinä on vähän keventävä sävy. Vai kuvanneeko *liikenteeseen lähtö* asioitten etenemisen monihaarausutta?

Esimerkissä 46 epäillään, että sanonta olisi peräisin humoristisesta kielenkäytöstä, sillä kommentoijan mukaan siinä on keventävä sävy. Maija Länsimäen mukaan näin todella onkin. Hänen mukaansa ilmaus on alun perin ollut nuorisolangista lähtenyt kielivitsi, joka on sittemmin alkanut elää omaa elämäänsä. Ilmaus on ollut käytössä ainakin 1980-luvulta alkaen. Sitä käytetään edelleen humoristisissa yhteyksissä ja myös kuvaannollisesti, kuten lehtikielen poiminnat osoittavat: ”Helteellä juomat *lähtevät liikenteeseen*.” ”Huhu näyttelijän rintaleikkauksesta *lähti liikenteeseen*.” (Länsimäki 2000.)

Talkoisiin osallistuneet ovat kiinnittäneet huomiota myös joidenkin adjektiivin totutusta poikkeavaan käyttöön. Erityisen ärsyttävänä koetaan adjektiivien *haasteellinen* ja *haastava* käyttö adjektiivien *vaikea* tai *mahdoton* asemesta. Osa kommentoijista pitää *haastellinen*-sanan käyttöä tietoisena trendikkyuden tavoitteluna, kuten käy ilmi esimerkeistä 47 ja 48.

(47) Havaintoni liittyy joka tuutista nykyisin tulvivaan ja jo (minun) ärsytyskynnyksen ajat sitten ylittäneeseen *haasteellinen* sanan käyttöön! Tuntuu kuin mikään ei olisi enää esim. vaikeaa tai mahdotonta; on vain *haasteellista*. [– –] Tietysti antaahan sitä itsestään trendikkäämmän kuvan kun vähintään joka toiseen lauseeseen muistaa ympätä *haasteellinen* adjektiivin. Olipa konteksti mikä hyvänsä... :)

(48) [– –] Oletetaan että jos emme lausu sanaa *mahdoton* tai edes *vaikea*, ilmiö lakkaa olemasta samalla tavoin kuin karhu *otsoksi* kutsuttaessa. Ideologisesti kyseessä on ns. positiivinen ajattelu, joka ei tunne käsitteitä epäonnistuminen, hankala, vaikea tai mahdoton jne. [– –]

Samalla tavoin kuin kaikki tuntuu olevan nykyään haasteellista, eräässä kommentissa kummastellaan, ”miksi kaikki on nykyisin *kohtuullista*? Mihin on kadonnut moneen yhteyteen paremmin soveltuva *kohtalainen*?”

Monen mielestä adjektiivin merkitys hämärtyy, kun sitä käytetään totutusta poikkeavalla tavalla. Tällöin myös vaikkapa uutistekstin ymmärrettävyys voi kärsiä, kuten esimerkit 49, 50 ja 51 osoittavat.

(49) Ottaa päähän *kohtuullisen pienet* tai *kohtuullisen* milloin mitäkin, tarkoittamatta kuitenkaan sitä, että todella pidettäisiin kohtuullisena. Esim. vaikkapa superurheiluauton *kohtuullinen* teho 1200 hevosvoimaa, tai toimittajan sulloutuminen *kohtuullisen* ahtaalle takapenkille koko *kohtuullisessa* 210 cm:n mitassaan.

(50) *kohtuullisen* vaikea, mikä on kohtuullisen vaikeata, onko tarkoitus 'melko' vai 'hyvin'

(51) "Helsingissä on *kohtuullisen paljon* tyhjää toimistotilaa" Paljonkohan *kohtuullisen paljon* on, ilmeisesti hyvin paljon?!

Talkookommentoijat ovat kiinnittäneet huomiota myös adjektiiviin *selkeä*, jota käytetään heidän mukaansa entistä useammin adjektiivin *selvä* asemesta (esimerkit 52 ja 53). Esimerkistä 53 käy ilmi, että adjektiivia *selkeä* käytetään myös yhteyksissä, jonne se ei kommentoijan mielestä sovi.

(52) Mikään ei enää näytä olevan *selvää*, vaan kaikki on *selkeää*. Taisin liioitella. Päähtyneen vastakohta on toistaiseksi *selvä*, ja Mildred Murfin sanoo yhä *selvä pyy*. Mutta kaikki muu on *selkeää*.

(53) Ärsyttävän yleistynyt puhetapa koskee ilmauksia *aidosti* ja *selkeästi*. Esim. Olen *aidosti* pahoillani, *selkeästi/ selkeesti* tässä on tehty virhe. Mihin ovat unohduneet sanat todella ja selvästi?"

4.3.2. Ärsyttävät muoti-ilmaukset: parhautta

Luvussa 4 käsittelemäni *juurikin*, *koska x* ja *ketä* löytyvät myös Jari Tammen kirjoittamasta Suuresta ällösanakirjasta (Tammi 2016) sekä monilta internetin keskustelupalstoilta, jonne on koottu kielenkäyttäjien ärsyttävinä pitämiä muotisanoja ja -sanontoja. Yleiskielen seurantatalkoisiin on lähetetty kommentteja monista muistakin kielenkäyttäjien ärsyttävinä pitämistä ilmaisuista. Esimerkiksi anglismi *isossa kuvassa* on kerännyt neljä havaintokomenttia, mainosverbinä tunnetuksi tullut *halpuuttaa* taas seitsemän.

Sanainhokeista uusimpia lienee muoti-ilmaus *parhautta*, joka on yleistynyt viime vuosina erityisesti sosiaalisen median kielessä ja verkkoblogeissa. Esimerkeistä 54 ja 55 käy ilmi, että ilmaus koetaan hyvin ärsyttävänä:

(54) Mainostoimiston copy keksi *halpuutuksen* [sic!] ja se synnytti *parhauuden*. Molemmat ovat Perkeleestä."

(55) *Edukas*, "*parhautta*, *normaalisesti*...muutamia "hirvitys" -ilmaisuja mainitakseni!

Esimerkissä 56 pohditaan, voisiko substantiivi-ilmauksen *parhautta* mallin mukaan taivuttaa myös sanoja *kirkkaus*, *sairaus* ja *liukkaus*.

(56) Puhutaan hyvästä tai kun joku asia on parasta, ainakin facebook - kielessä joku asia on *parhautta*. Ei absoluuttisesti parasta vaan adjektiivina *parhautta*, vastaa varmaa adjektiiveja hyvää, hienoa tms. Varmaan googlella löytyisi lisää esimerkkejä. Voisiko samalla tavalla olla esim. päivällä oli runsaasti *kirkkautta*, sisikollani oli viime viikolla *sairautta* tai ulkona oli *liukkautta* alkutalvesta.

Suuri ällösanakirja antaa *parhautta*-ilmaukselle merkityksen 'parasta'. *Parhautta*-sanaa käytetään niin itsenäisenä kuin myös osana muuta virkettä silloin, kun halutaan kuvailla tunnelmaa tai tiivistää edellä esitelty sisältö yhteen sanaan. Se on myös ollut mallina rakenteeltaan samantyyppisille ilmauksille *ihanuutta*, *mahtavuutta*, *upeutta*, *loistavuutta* ja *kivuutta*, joita käytetään niin ikään kommentinomaisesti. (Polso 2017.)

Kommenteissa ei juuri tuoda esille, mikä *parhautta*-ilmauksen käytössä ärsyttää. Ehkä syynä on sen, että sanaa käytetään adjektiivinomaisesti ilmauksissa, joissa kuuluisi monen kielitajun mukaan käyttää adjektiivimuotoista *parasta*. Joskus voi olla myös vaikea hahmottaa, mihin *parhautta*-sanalla viitataan, sillä se on merkitykseltään väljärajainen. (Polso 2017.)

Yleisyydestään huolimatta *parhautta* ei ole ainakaan toistaiseksi yleiskielinen ilmaus ja painetussa tekstissä sitä näkeekin käytettävän harvemmin.

4.4. Kokoavaa tarkastelua

Kuten olen kielenpiirteiden tarkastelun yhteydessä tuonut esille, suurin osa tarkastelemistani kielenpiirteistä ei ole uusia. Yhdessä toisten kielenpiirteiden kanssa ne kuitenkin muodostavat laajempia kokonaisuuksia ja kielenkäytön ilmiöitä, jotka kertovat kattavammin kielen kehityssuunnista. On myös mielenkiintoista tarkastella, millaiset kielenpiirteet keräävät affektisia kommentteja ja miksi, millaiset taas eivät.

Olen nyt tarkastellut erityyppisiä yleiskielen muuttumiseen liittyviä havaintoja. Monissa havainnoissa on kyse tietystä, laajemmasta kielenkäytön ilmiöstä. Esimerkiksi *alkaa tekemään-* ja *pystyä tehdä* -rakenteisiin kohdistuvat havainnot liittyvät infinitiivimuodon valintaan ja ajanilmaukseen *lähiaikoina* liittyvät havainnot pääasiassa sanan merkityksen laajenemiseen ja uudenlaisiin käyttöyhteyksiin.

Tarkastelemani havainnot ja niihin liittyvä kommentointi kertovat laajemmin yleiskielen ja arkisemman kielenkäytön välisten erojen kaventumisesta. Aiemmin lähinnä puhekielisiä sanoja ja rakenteita on alettu käyttää laajemmin myös asiateksteissä. Tällaisia ovat esimerkiksi monikon yleistyminen yksikön kustannuksella, A-infinitiivimuodon käyttö MA-infinitiivin sijaan (*pystyä tehdä* vs. *pystyä tekemään*) ja ulkopaikallissijan käyttö oletuksenmukaisemman sisäpaikallissijan sijaan. Yhtenä syynä yleiskielen ja puhekielen erojen hälvenemiseen on sosiaalisen median kieli. Sosiaalisessa mediassa kielenkäytön halutaan olevan ennen kaikkea nopeaa ja tehokasta eikä tiukan yleiskielisten muotojen käyttäminen aina palvele tätä tarkoitusta.

On hyvä muistaa, ettei sanan tai rakenteen yleistyminen tarkoita automaattisesti sen yleiskielistymistä. Esimerkiksi ajanilmausta *lähiaikoina* käytetään joskus viittaamassa menneeseen aikaan, mutta yleisyydestään huolimatta käytäntö ei ole yleiskielen suositusten mukainen (OP, > Ajanilmaukset: lähiaikoina ja viime aikoina). *Kustantaa* merkityksessä 'maksaa' löytyy niin ikään Kielitoimiston sanakirjasta, mutta sanan käyttö tässä merkityksessä on arkityylistä.

Kielenpiirteisiin liittyvää affektista kommentointia ilmenee aineistossani pääasiassa sanaston tasolla. Suurin osa affektisesta kommentoinnista liittyy ilmauksen ärsyttävyyteen, yleiskielen vastaisuuteen tai molempiin. Harva kommentoija on tarkemmin määritelty, mikä tietyssä kielenpiirteessä ärsyttää, usein sen vaan kuvaillaan kuulostavan oudolta, särähtävän korvaan tai olevan oman kielitajun vastainen.

Monet perustelevat väitteen yleiskielen vastaisuudesta siten, että ovat itse oppineet asian koulussa eri tavalla. Osa kommentoijista kummastelee kielenhuollon roolia ja esittää esimerkiksi toiveen, ettei tiettyä kielenpiirrettä hyväksyttäisi yleiskieleen.

Affektisissa kommentoissa yleistä on myös huoli englannin kielen ylivallassa. Esimerkiksi *markkina*-sanan ja *koska x* -rakenteen käyttö sekä omistusliitteiden poisjättäminen ovat kirvoittaneet kommentteja siitä, kuinka jotkut käyttävät suomea englannin mallin mukaan, sen enempää kyseenalaistamatta rakenteiden oikeellisuutta. Englannin kielen vaikutus ollut esillä paljon mediassa.

Kotimaisten kielten keskuksen johtajan, Ulla-Maija Forsbergin, mukaan ei ole kuitenkaan syytä huolestua. Hänen mukaansa suomen kieli on niin elinvoimainen ja laajasti eri yhteyksissä käytetty, että se sietää runsaasti myös ulkoisia vaikutteita. Kielen nopean uudistumisen sijaan huolestuttavampaa on se, jos kieltä ei käytetä kaikissa tilanteissa ja virallisissa yhteyksissä. Forsbergin mukaan esimerkiksi tieteellistä tutkimusta tulisi jatkossakin tehdä englanninkielen lisäksi myös molemmilla kotimaisilla kielillä. (Vainio, 2018.) Suomen kielen lautakunta ei suhtaudu kansalliskieltemme asemaan yhtä luottavaisesti. Lokakuussa 2018 julkaistussa kannanotossaan se toteaa, että Suomi tarvitsisi pikaisesti kansallisen kielipoliittisen ohjelman, jossa otettaisiin kantaa ajankohtaisiin huolenaiheisiin. Lautakunta on erityisen huolissaan suomen ja ruotsin kielen käyttöalan kaventumisesta ja yleiskielen hallinnan heikkenemisestä. Lautakunnan mukaan maahanmuuttajien kielenopetukseen pitäisi panostaa, sillä se on keskeinen osa kotoutumista. Myös vähemmistökielten ja maahan tulleiden oman äidinkielen opetuksen tulisi olla nykyistä suunnitelmallisempaa. (Kotimaisten kielten keskus 2018.)

Kielenkäyttöä arvioitaessa on tyypillistä tuoda esille omia kokemuksia kielestä. Kieleen kohdistuvaa kuvausta ei välttämättä edes esitetä, vaan omia, kieleen liittyviä kokemuksia esitetään yleisinä totuuksina. Omaa kieltä pidetään usein myös normina muiden kielelle. Esimerkiksi koulussa opitut, vanhentuneetkin normit istuvat usein syvällä, ja näiden opittujen sääntöjen vastaista kielenkäyttöä saatetaan paheksua. (Hiidenmaa 2004: 17–19.)

Kielenkäytöstä käytävälle keskustelulle luonteenomaista on myös, että kun jostakin loukkaannutaan, halutaan syylliset saada vastuuseen. On luonnollista, että vastuunottamista odotetaan kieliasioista päättäviltä elimiltä, kuten Kielitoimistolta tai suomen kielen lautakunnalta. Ongelmallista tässä on se, että vaikka molemmilla elimillä on valta luoda ja uudistaa yleiskielen ohjeita, ne voivat antaa vain suosituksia eivätkä siis muuttaa kielenkäyttöön liittyviä lakeja. (Eloranta–Leino 2017: 145.)

Monissa kommentteissa ihmetellään sitä, että jopa kielen parissa työskentelevät ja pitkälle kouluttautuneet ihmiset eivät välttämättä puhu tai kirjoita yleiskielen normien mukaisesti. Yleiskielistä ilmaisua tunnutaan odottavan erityisesti julkisissa ammateissa työskenteleviltä, kuten poliitikoilta, sekä medialta. Paunonen (1996: 551–552) viittaa 1970–1980-luvun taitteessa toteutettuun Puhesuomen murroksen tutkimukseen, jossa selvitettiin suomalaisten kielellisiä asenteita. Yleiskielistä ilmaisua odotettiin yleisimmin opettajilta, julkisissa ammatissa toimivilta sekä medialta. Yleiskielen puhumista perusteltiin sillä, että se on ”rikasta, puhdasta, hyvää, oikeaa ja kaunista suomen kieltä”. Vaikka tutkimus tehtiin jo muutama vuosikymmen sitten, tiettyihin ammattiryhmiin kohdistuvat yleiskielisyyden vaatimukset eivät vaikuta muuttuneen paljoakaan.

Voidaan silti kysyä, mistä vaatimus yleiskieliseen ilmaisuun ylipäättään kumpuaa. On ymmärrettävää, että vaikkapa asiapitoisilta uutisteksteiltä – ja sitä myöten myös uutistenlukkijoilta – odotetaan yleiskielen normien mukaista ilmaisua jo siksin, etteivät sanoman informatiivisuus ja uskottavuus kärsisi. Mutta voidaanko samanlaista tiukan normitettua kieltä odottaa vaikkapa radion viihdeuutisilta?

Monet seurantatalkoisiin osallistuneet ovat kommentoineet esimerkiksi tiettyjä uutisankkureiden käyttämiä ilmauksia yleiskielen vastaisiksi. On kuitenkin huomattava, ettei tämä kerro piirteen yleistymisestä sinänsä, vaan pikemminkin siitä, että tv-uutisten kieleltä ylipäättään odotetaan yleiskielisyyttä. On myös todennäköistä, että monet kommentoijat ovat kiinnittäneet huomiota samojen uutisankkureiden kieleen.

Kysymys oikeasta ja väärästä kielestä pohjautuu ajatukseen siitä, että on olemassa jokin täydellinen kielimuoto, jota kohti tulisi pyrkiä. Tyypillistä on, että yleiskieltä arvosteltaessa sitä verrataan johonkin täydelliseen kielimuotoon ja kielen kehitysvaiheeseen, jota ei kuitenkaan ole – eikä ole koskaan ollutkaan – olemassa. Tällaisessa oletetussa kielen kehitysvaiheessa ei näy vieraiden kielten vaikutusta. Tosiasia kuitenkin on, että suomen

lähikielet ovat aina vaikuttaneet kieleemme ja suuri osa jokapäiväisestä sanastostammekin on lainoja. (Eloranta–Leino 2017: 126.)

5. Kommenttien ilmaisema suhtautuminen kielenhuoltoon

5.1. Kielenhuollolle suunnatut kommentit

Tässä luvussa tarkastelen, millaisia terveisiä talkoohavaintoihin osallistuneet ovat lähettäneet kielenhuollolle ja millainen asenne kielenhuoltoon kohtaan niistä välittyy. Seuraavasta taulukosta (TAULUKKO 2) käyvät ilmi tarkastelemani kielenpiirteet ja niihin liittyvien, kielenhuollolle suunnattujen kommenttien lukumäärä.

TAULUKKO 2. Kielenpiirteet ja kielenhuollolle suunnattujen kommenttien lukumäärä.

Kielenpiirre	Kielenhuollolle suunnattujen kommenttien lukumäärä
Monikon ja yksikön käyttö	2
<i>Monikko pro yksikkö</i>	0
<i>Yksikkö pro monikko</i>	2
Infinitiivimuodon valinta	3
<i>Pystyä tehdä</i>	2
<i>Alkaa tekemään</i>	1
Omistusliitteen puuttuminen tai sen liiallinen käyttö	2
<i>Omistusliite puuttuu</i>	2
<i>Omistusliitteitä liikaa</i>	0
Juurikin	2
<i>Lähiaikoina</i>	1
<i>Ketä pro joka; ketä pro kuka</i>	0
<i>Paikallissijat</i>	0
<i>Koska x</i>	0

Alun perin tarkoitukseni oli tarkastella kielenhuollolle suunnattuja kommentteja kielenpiirre kerrallaan. Aineistoa tutkiessani huomasin kuitenkin, ettei osaan kielenpiirteistä liity

yhtäkään sellaista kommenttia, joka olisi ainakaan suoraan osoitettu kielenhuollolle. Tällaisia kielenpiirteitä olivat monikon käyttäminen oletuksenmukaisen yksikön sijaan, omistusliitteiden liiallinen käyttö, pronominiin käyttö, paikallissijojen käyttö sekä *koska x*. Muihin tarkastelemiini kielenpiirteisiin liittyi vähintään yksi kielenhuollolle suunnattu kommentti.

Koska x -rakenteen tapauksessa monet hahmottanevat, että rakenne on lainattu englannin kielestä ja että se on tyyliltään humoristinen ja leikillinen. Talkookommenttien perusteella vaikuttaa siltä, ettei *koska x*:n käyttöön liity samanlaista vaatimusta norminmukaisuudesta ja yleiskielisyydestä kuin vaikkapa omistusliitteiden käyttöön. Toisaalta tutkimusaineistoni on niin pieni, että luotettavia yleistyksiä on mahdotonta tehdä.

Kielenhuollolle suunnatut havaintokommentit jakautuvat selkeästi kahteen ryhmään sen mukaan, millainen suhtautuminen kielenhuoltoon kohtaan niistä välittyy: tyyliltään kriittisiin ja arvosteleviin sekä tyyliltään neutraaleihin kommentteihin. Tarkastelen seuraavaksi tutkimusaineistoni kommentteja, jotka mielestäni kuvaavat parhaiten näitä erilaisia suhtautumistapoja. Olen kursivoinut esimerkeistä kielenhuollolle suunnatut ja sen toimintaa arvostelevat kommentit.

5.1.1. Kriittiset kommentit

Esimerkiksi yksikön käyttäminen oletuksenmukaisen monikon sijaan on kirvoittanut kommentteja, joissa kritisoidaan kielenhuollon toimintaa, kuten käy ilmi esimerkistä 45. Kielenhuollolle suunnatut kommentit ovat esimerkin alussa ja lopussa.

(57) Olen jo vuosien ajan ihmetellyt kielitoimiston roolia kielenhuollossa. Onko tehtävänne nykyisin vain hyväksyä kaikki vakiintuneet virheet yleiskielessä? Kun nykynuoretkaan eivät enää osaa kirjoittaa ja lukea oikein, näyttää tulevaisuus kulttuurimme perustan, äidinkielen osalta hyvin murheelliselta. [– –] Kielitoimiston tärkein tehtävä pitäisi olla kielenhuolto, eikä lainkaan virheiden hyväksyminen. Valistusta ja koulutusta ennen kaikkea, koska koulumme eivät enää siihen pysty.

Kommentin lähettäjä kritisoi kielenhuollon toimintaa ja kysyykin, onko sen roolina nykyään vain virheiden hyväksyminen. Hän peräänkuuluttaa kielenhuollolta enemmän vastuunottoa, ”valistusta ja koulutusta ennen kaikkea”, sillä hänen mukaansa koululaitos ei tähän ainakaan yksinään pysty.

Kielenhuollolta penätään aktiivisempaa roolia myös seuraavassa esimerkissä, jonka lähettäjä on kiinnittänyt muun muassa lukukongruenssivirheiden lisääntymiseen ja *halpuuttaa*-verbin käyttöön *halveta*-verbin asemesta.

(58) Kielitoimiston *pitäisi olla aktiivisempi valvomaan oikeakielisyyttä. Kaikkia kielioppimuotoja ei pitäisi muuttaa yksinkertaisimmiksi* sen mukaan, kuin ihmiset laiskuuttaan haluavat.

Edellä mainituista esimerkeistä käy ilmi, että Kielitoimistolta toivotaan aktiivisempaa roolia kielivirheiden kitkemisessä ja oikeakielisyyden valvonnassa. Onkin tyypillistä, että kielenhuoltajien valta kuvitellaan suuremmaksi kuin se tosiasiasa onkaan. Pirjo Hiidenmaan mukaan yleinen uskomus on, että kielenhuoltajat voivat ”ohjata kieltä, muuttaa sen suuntaa, estää muutoksia tai lietsoa niitä”. Edelleen uskotaan, että kielenhuoltajat kykenevät tähän kaikkeen yksin, ilman muuta kieliyhteisöä. (Hiidenmaa 2014: 43.)

Kielenhuoltoa arvostelevalle kommentin lähettäneet eivät kuitenkaan kovin konkreettisesti kerro, miten he toivoisivat kielenhuollon valvovan oikeakielisyyden toteutumista. Ja tosiasiasa sitä ei voidakaan valvoa. Kielenhuolto voi toki valistaa ja kouluttaa, niin kuin se tek, mutta kieltä koskevilla ohjeilla ei lopulta ole merkitystä, jolleivät kielenkäyttäjät ota niitä omikseen. Kovin tiukat ja ehdottomat ohjeet saattavat esimerkiksi luoda kielenkäyttäjälle ainaisen epävarmuuden tunteen oman kielen oikeellisuudesta. (Hiidenmaa 2014: 43.)

Infinitiivimuodon valintaan liittyen on lähetetty niin ikään muutama kielenhuollolle suunnattu kommentti. Vaikka *alkaa tekemään* -muoto on ollut yleiskielinen jo useamman vuoden ajan, osa kommentoijista ei tunnu edelleenkään hyväksyvän sitä.

(59) Hei! *Eniten minua harmittaa alkaa -maan hyväksyminen. Seuraavaksi hyväksyttäneen -sti-päätteestä luopuminen.* Esim. mä tuun tosi nopee.

Tämän voi tulkita pieneksi kielenhuollolle suunnatuksi piikiksi. Kielenkäyttäjistä voi tuntua, että selkeää ja yksinkertaista sääntöä on muokattu monimutkaisemmaksi, tai että hänen puhekielisenä pitämästään rakenteesta on tehty yleiskielinen – ja että sama tapahtuu vääjäämättä monille muille rakenteille jatkossa.

5.1.2. Neutraalit ja kysyvät kommentit

Sävyiltään neutraaleja ja kysyviä kommentteja on lähetetty esimerkiksi *alkaa tekemään* ja *pystyä tehdä* -muotojen käyttöön liittyen. *Alkaa tekemään* -rakenteen hyväksyminen

yleiskieliseksi on saanut monet pohtimaan, onko myös *pystyä tehdä* yleiskielinen tai voisiko siitä tulla sellainen, kuten käy ilmi esimerkeistä 48 ja 49:

(60) *Mutta onko nykysuomen mukaan oikein sanoa "En pysty tulla tänään"? Näin kuulee usein sanottavan esimerkiksi television keskusteluohjelmissa. Pitäisikö peräti hyväksyä muoto "en pysty pelaa", kuten nuorten kuulee sanovan?*

Esimerkin 49 kommentti on selvästi kielenhuollolle suunnattu, sillä se alkaa ”haluaisin tietää” ja kommenttinsa lopussa havainnoija pyytää vielä sähköpostiosoitetta, jonne kielikysymyksiä voisi jatkossa lähettää.

(61) *Haluaisin tietää, onko näidenkin verbien osalta käytäntöä laajennettu, kuten laajennettiin alkaa-verbin osalta v. 2014. Tuolloin päätettiin, että on oikein sanoa alkaa tekemään tai alkaa tehdä. Sitä ennen oikeaa kieltä oli vain jälkimmäinen ilmaus. Kysyn vielä, onko teillä jokin sähköpostiosoite, johon tällaisia kysymyksiä voisi lähettää? En löytänyt muuta, joten lähetin nyt tähän osoitteeseen.*

Pystyä tehdä -rakenteen tapaan myös omistusliitteiden poisjättäminen on piirre, joka puuttuu seurantatalkoisiin osallistuneita. Esimerkeissä 50 ja 51 kommentin lähettäneet pohivat piirteen yleiskielisyyttä.

(62) Uutisissa tämä on toistunut sekä leipätekstissä että sitaateissa (joissa se sinänsä on ymmärrettävää). Olen myös kiinnittänyt huomiota poliitikkojen puheenvuoroihin. Muuten hyvin kirjakielisessä puheessa vilahtelee tämä puuttuva omistusliite. Särähtää ainakin omaan korvaani. *Onko siitä ehkä tulossa hyväksyttävää yleiskieltä?*

(63) *Ovatko omistusliitteiden poistaminen ja passiivin käyttö aktiivilauseissa nykyään "laillista", kuten laillistettu sanonta aletaan tekemään, joka saa ihoni kananlihalle joka kerta.*

Vaikka kielenhuollolle suunnatut kommentit ovat tyyliltään neutraaleja ja kysyviä, molemmat kommentoijat tuovat esille oman suhtautumisensa omistusliitteettömyyteen: toisella se särähtää korvaan ja toinen vertaa sitä *aletaan tekemään* -muotoon, joka saa ihon kananlihalle.

Lähiaikoina-ilmaukseen liittyen on lähetetty havaintokommentti, jossa kommentoija esittää kielenhuollolle suunnattuja retorisia kysymyksiä. Hän on huomannut, että ilmausta *lähiaikoina* käytetään usein menneisyyteen viittaavana ilmauksen viime aikoina asemesta, vaikka hänen mielestään viime aikoina olisi käyttökelpoisempi.

(64) Olen ihmetellyt ilmausta *lähiaikoina*, koska miellän sen liittyvän tulevaan aikaan. Sitä käytetään kuitenkin nykyään paljon menneeseen viittaavana mm. ar-

kipuheessa ja lehdissä, itse käyttäisin niissä tilanteissa *viime aikoina* ilmaisua. *Jälkimmäistä ei kuitenkaan paljon enää käytetä? Onko tämä nyt sitten jotenkin nuorekkaampi tapa ilmaista asia?*

Kommentoija on havainnut, ettei ilmausta *viime aikoina* käytetä enää paljonkaan ja kysykin, onko *lähiaikoina*-ilmaus nuorekkaampi tapa ilmaista asia. Kommentin lähettäjän kysymykset ovat retorisia: hän hakee niillä vahvistusta omille oletuksilleen. Samalla kysymykset on selvästi suunnattu kielenhuollolle – hän haluaisi ehkäpä myös kielenhuollon ottavan kantaa asiaan.

Edellä esiteltyjen kielenpiirteiden tavoin myös *juurikin*-ilmauksen yleiskielisyys pohdituttaa seurantatalkoisiin osallistuneita. Esimerkin 53 lähettäjä on tavannut *juurikin*-muotoa jopa sanomalehtitekstissä, muttei koe, että *-kin*-päätteellä olisi itsenäistä merkitystä. Hän pyytääkin kielenhuollon mielipidettä ilmauksen yleiskielisyydestä.

(65) [– –] *Olisi kiva saada tästä teidän mielipiteenne ja jos juurikin on ihan oikeaa kieltä myös kirjoitetussa tekstissä, niin lopetan asian vatvomisen päässäni. :)*

Esimerkin 54 lähettäjä taas on huomannut, että ilmausta *juurikin* käytetään usein sanan *nimenomaan* synonyymina. Hän pohtiikin voitaisiinko ilmaus hyväksyä yleiskieleen uudissanaksi.

(66) [– –] *Koska juurikin-sanan käyttö on jo aivan yleistä, onko mahdollista että kyseinen sana tulisi uudissanaksi joskus ns. virallisesti hyväksytyyn kieleen?*

5.2. Kielenhuollolle suunnattujen kommenttien ilmaisemat asenteet

Tarkastelemani havaintoesimerkit osoittavat, että vaikka monet kielenhuollolle suunnatuista kommentteista ovat kriittisiä, osa on tyyliiltään neutraaleja ja sisältää kielenhuollolle osoitettuja kysymyksiä. Kielen normien lisäksi ihmiset ovat kiinnostuneita siitä, millainen kieli on käyttökelpoista missäkin tilanteessa. Oikein–väärin-asettelun sijaan toivotaan avointa keskustelua ja kielenhuollon *mielipiteitä* vaikkapa tietyn kielenpiirteen yleiskielisyydestä, kuten esimerkissä 53, jossa kommentoijaa kiinnostaa *juurikin*-ilmauksen yleiskielisyys.

Monissa aineistoni kommentteissa myös arvostellaan kielenhuollon toimintaa ja niistä kuultaa pettymys kielenhuoltoon kohtaan. Kuten monista kommentteista käy ilmi, kielenhuoltajien odotetaan tuomitsevan kielivirheet ja valvovan oikeakielisyyttä – eli viime kä-

dessä kertovan, millaista on hyvä ja oikea, millaista taas huono ja väärä kieli. Jos kielenhuolto vaikkapa hyväksyy jonkin pitkään vain puhekielessä olleen rakenteen osaksi yleiskieltä, saattaa tämä suurelle yleisölle näyttäytyä niin, ettei kielenhuolto hoida tehtäviään kunnolla. Kielenkäyttäjille voi syntyä epävarmuus siitä, mikä taho kieltä ylipäätään ohjailee ja päättää kielen normien muutoksista.

Kuten edellä mainitussa esimerkissä 46 osuvasti todetaan: ”kaikkia kielioppimuotoja ei pitäisi muuttaa yksinkertaisimmiksi sen mukaan, kuin ihmiset laiskuuttaan haluavat”. Näin ei toki kielenhuollossa toimitakaan, mutta kommentti nostaa mielenkiintoisella tavalla esiin sen, mistä kielenohjailussa on pitkälti kyse: kirjakielen ja puhekielen välisen suhteen määrittelystä. Paunosen (1996: 553) mukaan kielenhuoltajat joutuvat ottamaan kantaa siihen, kuinka suureksi puhekielen ja kirjakielen välisen eron voi päästää ja voiko eron kasvamista ylipäätään estää. Paunosen sanoin tämä korostuu erityisesti tapauksissa, joissa ”puhekielen paine kirjakieltä kohtaan alkaa ennen pitkää käydä ylivoimaisen suureksi”. Ratkaisuksi Paunonen ehdottaa entistä suuremman variaation hyväksymistä myös kirjakielessä. Sen sijaan, että kielenkäyttäjä ajattelee, kumpi kahdesta variantista on ”oikein”, hänen tulisi oppia hyväksymään molemmat, vaikka käyttäisikin itse vain toista. Hyvänä esimerkkinä tästä on *alkaa tekemään* -muodon hyväksyminen yleiskieleen. Yleiskielisestä asemastaan huolimatta rakenne kalskahtaa edelleen monen korvaan ikävältä, kuten käy ilmi myös omista aineistoesimerkeistäni.

Kuten olen aiemmin tuonut esille, kielenhuollolta tunnutaan usein odottavan kielipoliisin roolia. Tällainen odotus ei ole syntynyt tyhjästä, vaan sen taustalla ovat muun muassa kielenhuollon historiassa vaikuttaneet perinteet ja periaatteet. Kieliopillis-puristinen perinne ja oikeakielisyysajattelu ovat näkyneet vahvasti esimerkiksi kouluopetuksessa. Suomen kirjallisen käytön historiassa myös kielen ammattilaiset ovat perinteisesti esittäneet kielestä asenteellisia kannanottoja, jotka ovat perustuneet milloin esittäjänsä omaan makuun, milloin taas hänen edustamiinsa hyvyys- ja tyylikriteereihin. Maallikkojen keskuudessa elääkin edelleen käsitys siitä, että kielenhuollon toimintatapa on lähinnä arvostella kriittisesti kieltä ja yksittäisiä tekstejä ja puheenvuoroja. (Hiidenmaa 2014: 45–46.)

Nykyään kielenhuollon tehtäväkenttä nähdään monipuolisempänä. Ohjeiden antamisen ja kielen sääntelyn sijaan painotetaan entistä enemmän kielen analysoimista ilman sen arvottamista. Kielen ohella halutaan tutkia ihmisiä ja kieliyhteisöjä, sillä – kuten olen jo

aiemmin todennut – kieliyhteisö määrittää lopulta sen, mitä on hyvä kieli. Hyvän kielen kriteerejä on myös todennäköisesti monenlaisia. (Hiidenmaa 2004: 49–52.)

Kielikeskusteluille tulisikin luoda neutraali maaperä, jossa moniarvoisuudelle on sijaa. Täytyisi myös muistaa, että niin metsä vastaa kuin sinne huudetaan. Vaikka kieleen liittyvät kysymykset herättävät usein suuria tunteita, kielentutkijoiden ja -ohjailijoiden olisi kyettävä keskustelemaan suomen kielen käyttöön liittyvistä kysymyksistä neutraalisti ja ilman turhaa affektisuutta (Paunonen 1996: 553).

6. Lopuksi

Tässä työssä olen tarkastellut, millaiset yleiskielen seurantatalkoissa esiintyneet piirteet keräävät eniten havaintokommentteja ja millaista affektisuutta niissä esiintyy. Lisäksi olen tarkastellut, millaisia terveisiä kielenhuollolle kommentteissa lähetetään ja millainen asenne kielenhuoltoa kohtaan niistä välittyy.

Aluksi on syytä todeta, että yllätyin siitä, kuinka tarkasti ja yksityiskohtaisesti havainnon lähettäjät kuvailivat tarkastelemaansa kielenilmiöitä; monet käyttivät jopa kielitieteellisiä termejä. Tämä osoittaa, että kielenkäyttäjät ovat aidosti kiinnostuneita – ja osa myös huolissaan – yleiskielestä ja sen kehityksestä.

Tutkimushypoteesini oli, että eniten talkoohavaintoja keräävät puhekieliset rakenteet ja kielenpiirteet sekä vasta viime vuosina yleistyneet rakenteet. Hypoteesi osoittautui osittain oikeaksi ja osittain vääräksi. Eniten kommentteja keräsivät *monikon käyttäminen oletuksenmukaisen yksikön sijaan, pystyä tehdä* -rakenne sekä *juurikin*-ilmaus. Nämä kaikki ovat vain puhekielessä käytössä olevia rakenteita, mutta yksikään niistä ei ole kovin uusi: ne ovat olleet käytössä vuosia tai jopa vuosikymmeniä.

Vastaavasti oletin, että eniten affektista kommentointia liittyy sellaisiin kielenpiirteisiin, jotka ovat ylipäättään keränneet eniten kommentteja. Eniten affektisia kommentteja keräsivät *alkaa tekemään* -muoto sekä *juurikin*. Hypoteesini osoittautui paikkansapitäväksi ainoastaan *juurikin*-ilmauksen kohdalla: se oli sekä kolmen eniten kommentteja keränneen että myös kolmen affektisimman kielenpiirteen joukossa.

On mielenkiintoista, että vaikka *alkaa tekemään* -muoto hyväksyttiin yleiskieleen jo useampi vuosi sitten, se herättää edelleen tunnepitoisia, kriittisiä kommentteja. Tämä osoittaa, että opitut kielenormit ja kieleen liittyvät asenteet istuvat tiukassa. Luvussa 2 toin pariinkin otteeseen esille kielenhuoltajien ajatuksia siitä, ettei norminmuutoksia ole syytä tehdä hätiköiden – siksiäkään, että niihin tottuminen vie aikaa. *Alkaa tekemään* -muodon hyväksyminen oli silti esimerkkitapaus siitä, milloin normin muuttaminen todella on tarpeellista: rinnakkaisia muotoja oli käytetty jo vuosikymmenten ajan eikä muotoa onnistuttu kitkemään kouluopetuksesta huolimatta.

Ylipäättään kielenhuollossa useampien varianttien salliminen yhden ainoan sijaan lienee nyt ja tukevaisuudessa enemmänkin sääntö kuin poikkeus. Suomen kieli kansainvälistyy

ja digitalisoituu, ja siksi kielellistä suvaitsevaisuutta edellytetään niin maallikoilta kuin kielenhuoltajiltakin.

Yleiskielen seurantatalkoisiin lähetyt havaintokommentit vahvistavat käsitystä siitä, että kieltä käytetään entistä luovemmin ja entistä useammilla tasoilla. Esimerkiksi muoti-ilmaukset *parhautta* ja *koska x* ovat monelle tuttuja internetmaailmasta, kuten blogeista ja sosiaalisesta mediasta, mutta puhutussa kielessä niihin törmää harvemmin. Silti moni tuntuu olevan huolissaan vierasperäisyyksien, kuten anglismien vyörymisestä suomen kieleen. Kommentoijia vaikuttaa huolestuttavan erityisesti se, jos jotain sanaa tai rakennetta käytetään englannin kielen mallin mukaan ja samalla suomen kielen vastaava rakenne unohtuu tai sitä ei osata enää käyttää.

Luvussa 4 mainitsin, että suomen kielen käyttöalan kaventumisesta on huolissaan myös suomen kielen lautakunta, joka peräänkuuluttaa kansallista kielipoliittista ohjelmaa. Ongelman ytimenä ei kuitenkaan ole vierasperäisyyksien tunkeutuminen suomen kieleen vaan, se että suomen asema työelämän ja tieteen kielenä on vaakalaudalla. Loppujen lopuksi kyse on kielenkäyttöön liittyvästä demokratiasta. Luvussa 2 esittelemissäni Harri Mantilan uusissa kielenkäytön periaatteissa linjataan, että yhteinen yleiskieli on osa demokratiaa ja kuuluu kaikille ja että suomea äidinkielenä puhuvalla on vapaus käyttää sitä kaikilla elämänalueilla. Kun suomen kielen asema turvataan, sen on helpompi ottaa vastaan myös uusia vaikutteita – ilman että ne horjuttavat äidinkieltämme tai kielellistä identiteettiämme.

Kielenhuollolle osoitettujen kommenttien osalta tutkimushypoteesini oli, että niissä kritisoidaan kielenhuollon toimintaa. Oletin, että havaintojen lähettäjät odottavat kielenhuoltajilta kielipoliisin roolia ja tuovat tämän ilmi kommentteissaan esimerkiksi toivoen, että kielenhuolto tuomitsisi tietyt rakenteet yleiskielen vastaisiksi. Osa kielenhuollolle suunnatuista kommentteista vahvisti tutkimushypoteesiani: ne olivat sävyiltään arvostelevia ja niissä toivottiin kielenhuollolta tiukempaa otetta oikeakielisyyden valvonnassa. Osa kommentoijista oli huolissaan, mihin suuntaan yleiskieli on kehittymässä, kun ihmisten kielenkäyttöä ei heidän mielestään kontrolloida tarpeeksi.

Osa kommentteista oli kuitenkin tyyliltään neutraaleja ja niissä esiteltiin esimerkiksi kysymyksiä tai olettamuksia, joihin kielenhuollon toivottiin ottavan kantaa. Tällaisista kommentteista syntyi vaikutelma, että niissä pyritään aitoon dialogisuuteen kielenhuollon kanssa.

Kielenhuollolle suunnatut kommentit osoittavat, että osa kielenkäyttäjistä pitää kielenhuoltoa edelleen auktoriteettina, joka valvoo kielinormien toteutumista ja määrittää hyvän ja huonon sekä oikean ja väärän kielen rajat. Tosiasiassa kielenkäyttäjät määrittävät itse, millaista on hyvä ja huono kieli, ja tämä määritelmä elää ja muuttuu jatkuvasti kielenkäyttäjän ja kielenkäyttötilanteen mukaan. Kuten olen todennut luvussa 2, kielenhuollon tehtäväkuvassa korostuvat nykyään sekä demokratian ja kielellisen moniarvoisuuden tukeminen. Maallikoiden kielenkäytön seuraaminen on tärkeää, sillä kielen normeja ei voida pitää toimivina ja ajantasaisina, jos kieliyhteisö ei noudata niitä. Yleiskielen seurattakoot ovatkin yksi, mielestäni onnistunut tapa lisätä kielenkäyttäjien ja kielenhuollon välistä dialogisuutta. Talkoissa kielenkäyttäjät voivat kertoa itseään kummastuttavista yleiskielen piirteistä ja kielenhuoltajat puolestaan saavat tärkeää tietoa yleiskielen kehityssuunnista ja aineistoa mahdollisia norminmuutoksia koskeville keskusteluille.

Kiinnostavaa tutkimissani kielenpiirteissä on se, että niistä jokainen liikkuu yleiskielen ja puhekielen rajapinnassa. Monissa havainnoissa on kiinnitetty huomiota siihen, että puhekielinen variantti pyrkii yleistymään yleiskielisen kustannuksella. Jotkin puhekielen piirteet ovat yleistyneet niin nopeasti tai ovat niin laajalti käytettyjä, että kielenkäyttäjille ei ole aina selvää, ovatko ne jo saavuttaneet yleiskielisen ilmauksen aseman. Omassa aineistossani eräs tällainen kielenpiirre on paljon affektisuutta aiheuttanut *juurikin*. Yksi mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisikin tällaisten, yleiskielistymässä olevien kielenpiirteiden tutkiminen.

Toinen talkoohavainnoista nouseva mielenkiintoinen piirre on sanojen tai ilmausten merkityksen muuttuminen ja laajentuminen. *Lähiaikoina*-ilmauksen merkityksen laajentumisen lisäksi talkoisiin osallistuneet ovat kiinnittäneet huomiota esimerkiksi verbin *kustantaa*-käyttöön merkityksessä 'maksaa, olla hintana' ja ilmauksen/sanonnan *lähteä liikenteeseen* käyttöön merkityksessä 'lähteä liikkeelle'. Olisi mielenkiintoista selvittää, millaisissa yhteyksissä ilmauksia käytetään niin puhutussa kuin kirjoitetussa kielessä. Voisi myös tutkia, miten niiden käyttö vaihtelee tilanteisesti, alueellisesti ja sosiaalisesti.

On huomattava, että tutkimusaineistoni on melko suppea ja siksi luotettavia yleistyksiä minkään kielenpiirteen yleistymisestä tai yleiskielistymisestä on mahdotonta tehdä. Hyväksytäänkö esimerkiksi suosittu *pystyä tehdä* -rakenne tai *huolissaan*-tyyppi joskus yleiskieleen? Entä jääkö leikkimielinen *koska x* -rakenne pysyvään käyttöön, vai onko se muutamassa vuodessa ohi menevä muotivillitys? Tarkemman kokonaiskuvan saamiseksi

kielenilmiöitä pitäisi tutkia perusteellisemmin: millainen historia niillä on, millaisissa eri konteksteissa, alueilla ja ikäryhmissä niitä käytetään. Tulisi myös selvittää, onko piirre yleinen vain puhutussa tai kirjoitetussa kielessä. Tällaiset tarkemmat selvitykset auttaisivat kenties ennustamaan paremmin myös kielenilmiön tulevaisuutta.

Selvää lienee kuitenkin se, että onpa tarkastelemieni kielenpiirteiden virallinen status tulevaisuudessa mikä tahansa, niillä on jo nyt vankka jalansija ainakin puhutussa kielessä. Ne palvelevat kielenkäyttäjiä siellä, minne normit eivät aina ulotu – arjessa.

LÄHTEET

AINESLÄHTEET

Yleiskielen seurantatalkoohavainnot [Excel-tili] [Excel-tili]

MUUT LÄHTEET

Bartsch, Renate (1987): *Norms of Language: Theoretical and Practical Aspects*. Longman, Lontoo.

Eloranta, Ville – Leino, Jaakko 2017. *Sanaiset kansiot. Suomen kielen vaietut vaiheet*. Gaudeamus, Helsinki.

Grönros, Eija-Riitta 2004: Kielitoimiston sanakirja. *Kielikello* 4/2004 [Sähköinen arkisto.] Helsinki. [Viitattu 16.11.2018.] Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/kielitoimiston-sanakirja>

Hiidenmaa, Pirjo 2004. *Suomen kieli – who cares?* 1.– 2. painos. Otava, Helsinki.

Ikola, Osmo 1951. Kielenohjailu ja kieliyhteisö. *Virittäjä* 55. S. 284–292. Kotikielen seura, Helsinki.

Karlsson, Fred 1998: *Yleinen kielitiede*. Uudistettu laitos. Yliopistopaino, Helsinki.

Karvinen, Kati 2014: Affektiivisuutta voi joskus olla vaikea määrittellä. *Virallinen lehti* 41/2014, s. 18–19. Edita Publishing, Helsinki.

Kielitoimiston sanakirja. [Verkko-versio. Viitattu 6.6.2018] Saatavissa: <https://www.kielitoimiston-sanakirja.fi/>

Kolehmainen, Taru 2014: *Kielenhuollon juurilla. Suomen kielen ohjailun historiaa*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 174. SKS, Helsinki.

Korhonen, Riitta – Lappalainen Hanna 2013: Kieli muuttuu – rikkautta vai rappiota? *Kielikello* 4/2013 [Sähköinen arkisto] Helsinki. [Viitattu 13.2.2018.] Saatavissa: <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=2651>.

Korhonen, Riitta – Maamies, Sari (toim.) 2015: *Kielitoimiston kielioppiopas*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 175. Kotimaisten kielten keskus, Helsinki.

Korhonen, Riitta 2017: Havaintoja kielenkäytön kilpakentiltä. *Kielikello* 4/2017, s. 36–38. Stellatum, Helsinki.

----- 2018: Reklamoida, tiedottaa ja ohjeistaa – kieliopillisia siirtymiä. *Kielikello* 1/2018. [Verkkolehti] Helsinki. [Viitattu 25.5.2018.] Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/reklamoida-tiedottaa-ja-ohjeistaa-kieliopillisia-siirtymia>

Kotimaisten kielten keskus 2014: Suomen kielen lautakunnan uusi suositus: myös alkaa tekemään sopii yleiskieleen. [Verkkajulkaisu. Viitattu 22.10.2018.] Saatavissa: https://www.kotus.fi/nyt/ uutistekstit/tiedotteet/tiedotearkisto/tiedotteet_2014/myos_alkaa_tekemaan_sopii_yleiskieleen

Kotimaisten kielten keskus 2018. Suomen kielen lautakunnan suosituksia. Suomi tarvitsee pikaisesti kansallisen kielipoliittisen ohjelman. [Verkkojulkaisu. Viitattu 7.11.2018] Saatavissa: https://www.kotus.fi/ohjeet/suomen_kielen_lautakunnan_suosituksia/kannotot/suomi_tarvitsee_pikaisesti_kansallisen_kielipoliittisen_ohjelman

Kotus.fi = Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivut

Kivioja Kreetta-Maria, 2017: Nyt bongataan kummallista kielenkäyttöä – Kielitoimisto käynnisti seurantatalkoot. *Yle.fi*. [Utissivusto] [Viitattu 10.5.2018] Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-8752619>

Kivimäki, Petri: "Ketä soitti?" Länsimurteet valtaavat alaa kohti itää. *Yle.fi*. [Utissivusto] [Viitattu 29.10.2016.] Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-9248612>

Leino, Pentti 1989: Kirjakieli – puutarha vai kansallispuisto. *Virittäjä* 93. S. 554–571. Kotikielen Seura, Helsinki.

Länsimäki, Maija 1997: Lähiaikoina tapahtuu. *Helsingin Sanomat*. [Verkkolehti] Helsinki. [Viitattu 18.11.2018.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000003621940.html>

----- 2000: Lähdetäänkö liikenteeseen? *Helsingin Sanomat*. [Verkkolehti] Helsinki. [Viitattu 17.11.2018.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000003892346.html>

Maamies, Sari – Räikkälä, Anneli 1997: Virittäjä kielenhuollon kimpussa. *Virittäjä* 101, s. 272–276. Kotikielen Seura, Helsinki.

Mantila, Harri 2010: Suomalaisen kielenhuollon periaatekeskustelu 1990- ja 2000-luvulla. *Kielellä on merkitystä. Näkökulmia kielipolitiikkaan*. S. 179–205. Toim. Hanna Lappalainen, Marja-Leena Sorjonen ja Maria Vilkuna. SKST 1262. SKS, Helsinki.

Mäntynen, Anne 2003: Miten kielestä kerrotaan. *Kielijuttujen retoriikkaa*. SKST 926. SKS, Helsinki.

OP = Kielitoimiston ohjepankki

Orjala Anne, 2016: "Kummalliset" kielenpiirteet kiinnostavat yhä – Kielitoimisto saanut satoja havaintoja. *Yle.fi*. [Utissivusto] [Viitattu 11.5.2018.] Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-9132592>

Palander, Marjatta 2011: Juurikin niin. *Kielikello* 2/2011. [Sähköinen arkisto.] Helsinki. [Viitattu 16.5.2018.] Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/juurikin-niin>

Paunonen, Heikki 1996: Suomen kielen ohjailun myytit ja stereotypiat. *Virittäjä* 100, s. 544–555. Kotikielen Seura, Helsinki.

Penttilä, Aarni 1930: Oikeakielisyyden periaatteista. *Virittäjä* 34, s. 205–227. Kotikielen Seura, Helsinki.

Polso, Anna-Rosa 2017: Yleiskielen seuranta: talkoohavaintoja 13. [Verkkojulkaisu. Viitattu 11.5.2018.] Saatavissa: https://www.kotus.fi/kielitieto/kielenhuolto_kielitoimistossa/yleiskieli/yleiskielen_seuranta/yleiskielen_seuranta_talkoohavaintoja_13

----- 2017: Ihan parhautta! Kielikello 2/2017. [Sähköinen arkisto] Helsinki. [Viitattu 17.11.2018] Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/ihan-parhautta->

Rinne, Kalle – Räikkälä, Anneli 1991: Huomioimisesta jälleen. *Kielikello* 3/1991. [Sähköinen arkisto.] Helsinki. [Viitattu 18.11.2018.] Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/huomioimisesta-jalleen>

Rintala, Päivi 1992: Suomen kirjakielen normeista. *Sananjalka* 34, s. 47–68. Suomen Kielen Seura, Turku.

----- 1998: Kielikäsitys ja kielenohjailu. *Sananjalka* 40, s. 47–65. Suomen Kielen Seura, Turku.

Sinnemaa, Tiina 2015: Joululaulut soi ja lapset pukee jo haalareitaan #koska #lumi. Tutkimus koska x -rakenteen tulkinnasta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö.

Tammi, Jari 2016: *Suuri ällösanakirja*. 2., päivitetty painos. Pikku-idis, Helsinki.

Tieteen termipankki, 2018: Kielitiede: Affektinen ilmaus. [Sähköinen tietokanta. Viitattu 17.11.2018] Saatavissa: http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:affektinen_ilmaus

Vainio, Annina 2018. Eläköön Suomi! *Helsingin Sanomat* 19.5.2018, s. D1–D3. Sanoma Media Finland, Helsinki.

Viinikka, Jenni – Voutilainen, Eero 2013: Ääniä ilmassa, merkkejä paperilla – puhutun ja kirjoitetun kielen suhteesta. *Kielikello* 3/2013 [Sähköinen arkisto.] [Viitattu 30.5.2018.] Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/aania-ilmassa-merkkeja-paperilla-puhutun-ja-kirjoitetun-kielen-suhteesta>

Vilppula, Matti 2000: "Ketä tarvitsee röntgeniä?" *HS.fi* [Verkkolehti] Helsinki. [Viitattu 11.6.2018] Saatavissa: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000003890619.html>

VISK = *Iso suomen kielioppi*. Toim. Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho. SKS, Helsinki 2004. [Verkkoversio, viitattu 15.1.2018.] Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=1707>

Welin, Saara 1997: Teuvalle ja Temmekselle, Korppooseen ja Keminmaahan. *Kielikello* 1/1997 [Sähköinen arkisto.] Helsinki. [Viitattu 7.6.2018] Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/teuvalle-ja-temmekselle-korppooseen-ja-keminmaahan>

Wessman, Kukka-Maaria 2015: *Koska internet. Finiittiverbittömän koska X –konstruktion syntaksi ja variaatio*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, kieli- ja käännöstieteiden laitos.

LIITE 1

Yhteystiedot

[Etusivu](#) > [Kotus](#) > [Yhteystiedot](#) > [Yhteydenottolomakkeet](#) > [Osallistu yleiskielen seurantatalkoisiin](#)

Aukiolo

Henkilökunta ja puhelinnumerot

Sähköpostiosoitteet

Yhteydenottolomakkeet

Ehdota haastateltavaa 10 kysymystä kielestä -palstalle

Ehdota uusia esimerkkejä säädöskielen ohjesivuille

Ilmianna uusi sana

Kielineuvonnan kysymyslomake

Lähetä epävirallinen palkannimi

Lähetä keskustelunavausehdotus

Kotus-blogiin

Lähetä slangisana

Nimineuvonnan kysymyslomake

Norminpurkua: ehdota aihetta

Opettajan lomake

Osallistu yleiskielen seurantatalkoisiin

Ota yhteyttä EU-kielineuvontaan

Ota yhteyttä Kielitoimiston

kouluttajaan

Ota yhteyttä Suomen murteiden

sanakirjan toimitukseen

Ota yhteyttä Vanhan kirjasuomen

sanakirjan toimitukseen

Ota yhteyttä virkakielineuvontaan

Palaute aineistopalvelusta

Palaute Asutusnimehakemistosta

Osallistu yleiskielen seurantatalkoisiin

Tällä lomakkeella voit välittää Kielitoimistoon kielihavaintojasi. Ne ovat hyödyksi yleiskielen (eli kirjakielen) ja muun kielenkäytön seurannassa.

Tähdellä (*) merkityt kentät ovat pakollisia.

Oma nimi

Sähköposti

Kielenpiirre, sanontatapa tms. lauseyhteydessään. Merkitse tarkoittamasi piirre lainausmerkeillä. Esimerkiksi: Jos pidit sarjan aloituksesta, pidät jatkostakin, mutta "erillä tavalla". *

Lähde (kuten lehden, ohjelman, sivuston nimi tai osoite, mahdollisesti päiväys) *

Kommentteja (kielenpiirteestä, ilmauksen esittäjän iästä tms.)

Vahvistan hyväksyväni palvelun tietosuojakäytännön *

Hyväksyn tietosuojakäytännön

Lähetä